

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
YVES BOT IŠVADA,
pateikta 2017 m. liepos 18 d.¹

Byla C-42/17

**Baudžiamoji byla
prieš
M.A.S.,
M.B.**

(*Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas, Italija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Europos Sąjungos finansinių interesų apsauga – SESV 325 straipsnis – Baudžiamoji byla dėl nusikaltimų pridėtinės vertės mokesčio (PVM) srityje – Galima žala Sąjungos finansiniams interesams – Nacionalinės teisės aktas, kuriame nustatyti absoliutūs senaties terminai, galintys lemti nusikaltimų nebaudžiamumą – 2015 m. rugsėjo 8 d. Sprendimas *Taricco ir kt.* (C-105/14, EU:C:2015:555) – Lygiavertiškumo ir veiksmingumo principai – Nagrinėjamo teisės akto neleistinumas – Nacionalinio teismo pareiga netaikyti šio teisės akto, jeigu jis „daugeliu sukčiavimo stambiu mastu atvejų“, kai pažeidžiami Sąjungos finansiniai interesai, kliūdo skirti veiksmingas ir atgrasomas sankcijas arba jame nustatyti ilgesni senaties terminai dėl sukčiavimo, kuriuo pažeidžiami atitinkamos valstybės narės finansiniai interesai, nei numatytieji dėl sukčiavimo, kuriuo pažeidžiami Sąjungos finansiniai interesai – Šios pareigos vykdymas iš karto nagrinėjamosiose bylose, remiantis principu „tempus regit actum“ – Suderinamumas su nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principu – Šio principo taikymo apimtis ir vieta atitinkamos valstybės narės teisės sistemoje – Senaties taisyklių įtraukimas į to principo taikymo sritį – Tų taisyklių materialinis pobūdis – ESS 4 straipsnio 2 dalis – Atitinkamos valstybės narės nacionalinio savitumo gerbimas – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija – 49 ir 53 straipsniai“

I. Įvadas

1. Šiame prašyme priimti prejudicinį sprendimą *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas, Italija) Teisingumo Teismo klausia, koku mastu nacionaliniai teismai turi vykdyti 2015 m. rugsėjo 8 d. Sprendime *Taricco ir kt.*² Teisingumo Teismo nustatytą pareigą, t. y. nagrinėjamosiose baudžiamosiose bylose netaikyti *codice penale* (Baudžiamasis kodeksas) 160 straipsnio paskutinėje pastraipoje ir 161 straipsnio antroje pastraipoje įtvirtintų taisyklių.

2. Tame sprendime, atsižvelgdamas į 2013 m. vasario 26 d. Sprendimą *Åkerberg Fransson*³, Teisingumo Teismas patvirtino, kad sukčiavimas pridėtinės vertės mokesčio srityje (PVM) gali būti sukčiavimas, kuriuo daroma žala Europos Sąjungos finansiniams interesams.

¹ Originalo kalba: prancūzų.

² C-105/14, toliau – Sprendimas *Taricco ir kt.*, EU:C:2015:555.

³ C-617/10, EU:C:2013:105.

3. Teisingumo Teismas nurodė, kad Baudžiamojo kodekso nuostatos, kuriomis būtent tuo atveju, kai nutraukiamas senaties terminas, įvesta taisyklė, pagal kurią senaties terminas gali būti pratęsiamas ne daugiau kaip vienu ketvirčiu jo pradinės trukmės, lėmė tai, kad, atsižvelgiant į baudžiamųjų bylų dėl sukčiavimo stambiu mastu PVM srityje sudėtingumą ir ilgumą, šie veiksmai tapo nebaudžiami, nes paprastai pasibaigia baudžiamosios atsakomybės už šias nusikalstamas veikas senaties terminas galutiniu apkaltinamuoju nuosprendžiu dar nepaskyrus įstatyme nustatytos baudžiamosios sankcijos. Teisingumo Teismas nusprendė, kad dėl tokios padėties nevykdomos pagal SESV 325 straipsnio 1 ir 2 dalis valstybėms narėms nustatytos pareigos.

4. Siekdamas užtikrinti kovos su sukčiavimu, kuriuo daroma žala Sąjungos finansiniams interesams, veiksmingumą, Teisingumo Teismas nacionalinių teismų prašė pritaikyti šią nuostatą.

5. Šiame prašyme priimti prejudicinį sprendimą *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) teigia, kad tokia pareiga pažeidžia aukščiausią Italijos konstitucinės tvarkos principą, nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principą (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), įtvirtintą *Costituzione* (Konstitucija, toliau – Italijos Konstitucija) 25 straipsnio antroje pastraipoje, todėl daro poveikį Italijos Respublikos konstituciniam savitumui.

6. *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) akcentuoja tai, kad pagal nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principą, kaip jis išaiškintas Italijos teisės sistemoje, garantuojama didesnė apsauga nei ta, kuri išplaukia iš Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos⁴ 49 straipsnio išaiškinimo, nes ji apima už nusikalstamas veikas taikytinų baudžiamosios atsakomybės senaties terminų nustatymą, todėl pagal šį principą draudžiama nacionaliniam teismui nagrinėjamoje byloje taikyti ilgesnį senaties terminą nei nustatytas nusikalstamos veikos padarymo momentu (griežtesnio baudžiamojo įstatymo negaliojimo atgaline data principas).

7. *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) pabrėžia, kad dėl Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatytos pareigos veikoms, kurios padarytos anksčiau, nei paskelbtas šis sprendimas, t. y. iki 2015 m. rugsėjo 8 d., ir dėl kurių senaties terminas dar nesuėjęs, nacionalinis teismas turi taikyti ilgesnius senaties terminus, nei buvo iš pradžių nustatyti šių veikų padarymo dieną. Be to, jis pažymi, kad nėra jokio konkretaus šios pareigos teisinio pagrindo ir ji grindžiama kriterijais, kuriuos šis teismas laiko neaiškiais. Todėl ši pareiga lemia tai, kad nacionaliniam teismui suteikiama diskrecija, dėl kurios gali kilti savavaliavimo grėsmė ir jis gali viršyti savo teisminių funkcijų ribas.

8. Kadangi pagal Italijos Konstituciją garantuojamas didesnis pagrindinių teisių apsaugos lygis nei pripažintas pagal Sąjungos teisę, *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) teigia, kad remdamiesi ESS 4 straipsnio 2 dalimi ir Chartijos 53 straipsniu nacionaliniai teismai gali nevykdyti Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatytos pareigos.

9. Todėl, pateikdamas tris prejudicinius klausimus, *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) Teisingumo Teismo klausia, ar pagal SESV 325 straipsnį, kaip jis išaiškintas Sprendime *Taricco ir kt.*, nacionaliniai teismai įpareigoti netaikyti nagrinėjamų senaties taisyklių net jeigu, pirma, atitinkamos valstybės narės teisės sistemoje šios taisyklės susijusios su nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principu ir priskiriamos prie materialinės baudžiamosios teisės, antra, tokia pareiga neturi pakankamai tikslaus teisinio pagrindo ir, galiausiai, trečia, ši pareiga prieštarauja aukščiausiems Italijos konstitucinės tvarkos principams ar Italijos Konstitucijoje įtvirtintoms neatimamoms asmenų teisėms.

4 Toliau – Chartija.

10. Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) Teisingumo Teismui ne tik pateikia šiuos tris prejudicinius klausimus, bet ir pataria jam dėl atsakymo, kurį reikėtų pateikti, kad būtų išvengta procedūros „dėl ribų peržengimo“ inicijavimo⁵. Dėl šio aspekto toje nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą primintas prejudicinis klausimas, kurį pateikė *Bundesverfassungsgericht* (Federalinis Konstitucinis Teismas, Vokietija) byloje, kurioje priimtas 2015 m. birželio 16 d. Sprendimas *Gauweiler ir kt.*⁶ Iš tikrųjų *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) labai aiškiai nurodo, kad, jeigu Teisingumo Teismas paliktų galioti pateiktą SESV 325 straipsnio išaiškinimą, kokį suformulavo Sprendime *Taricco ir kt.*, *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) galėtų pripažinti nacionalinį Lisabonos sutarties ratifikavimo ir įgyvendinimo Italijoje įstatymą tiek, kiek juo ratifikuotas ir įgyvendinamas SESV 325 straipsnis, prieštaraujančiu aukščiausiems Italijos konstitucinės tvarkos principams ir taip atleistų nacionalinius teismus nuo pareigos vykdyti Sprendimą *Taricco ir kt.*

11. Šioje išvadoje nurodysiu priežastis, dėl kurių nereikia kelti klausimo dėl šiame sprendime Teisingumo Teismo nustatyto principo, pagal kurį prireikus nacionalinis teismas turi netaikyti Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinėje pastraipoje ir 161 straipsnio antroje pastraipoje nustatytų taisyklių, kad būtų užtikrinta veiksminga ir atgrasoma sankcija už sukčiavimą, kuris daro žalą Sąjungos finansiniams interesams.

12. Pirma, paaiškinsiu, kodėl senaties termino nutraukimo ir jį nutraukiančių veiksmų sąvokos ypač siauras aiškinimas, kurį lemia kartu taikomos nagrinėjamos nuostatos, atsižvelgiant į tai, kad dėl jų baudžiamojo persekiojimo ir teisminės institucijos neturi protingo termino, reikalingo pradėtiems procesams dėl sukčiavimo PVM srityje užbaigti, akivaizdžiai netinkamas reikalavimui skirti sankciją už Sąjungos finansiniams interesams padarytą žalą, nedarą atgrasomojo poveikio, būtino naujų nusikalstamų veikų darymui užkardyti, ir taip pažeidžia ne tik materialinį, bet ir – kaip jį galima kvalifikuoti – „procesinį“ SESV 325 straipsnio aspektą.

13. Šiuo klausimu, atsižvelgdamas į Chartijos 49 straipsnio turinį ir Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuotą jurisprudenciją dėl 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁷ 7 straipsnyje įtvirtinto nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principo taikymo apimties, paaiškinsiu, kad visiškai nedraudžiama nacionaliniam teismui, kuris vykdo pagal Sąjungos teisę jam tenkančias pareigas, nagrinėjamosiose bylose netaikyti Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinės pastraipos ir 161 straipsnio antros pastraipos nuostatų.

14. Šiuo tikslu išsamiau aptarsiu kriterijus, kuriais remdamasis nacionalinis teismas turi vykdyti šią pareigą. Iš tikrųjų, kaip *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas), kuriam šiuo klausimu pritariu, manau, kad, siekiant užtikrinti reikiamą numatomumą tiek baudžiamajame procese, tiek materialinės baudžiamosios teisės srityje, Sprendimo *Taricco ir kt.* turinį reikia patikslinti. Šiuo atveju kriterijų, kuris jame nurodytas, siūlysiu pakeisti kriterijumi, susijusiu tik su pažeidimo pobūdžiu.

15. Galiausiai, nurodysiu priežastis, dėl kurių manau, kad kuriant laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę būtina, jog, be nusikalstamų veikų, kuriomis daroma žala Sąjungos finansiniams interesams, užkardymo, dabar Sąjungoje būtų suderintos ir senaties taisyklės, būtent jos nutraukimą reglamentuojančios taisyklės.

5 Ši procedūra grindžiama idėja, kad, nors Italijos teisės sistemoje pripažįstama ir leidžiama, kad Sąjungos teisė ribotų jos suverenitetą, tačiau nustatytos ir to ribojimo ribos, siekiant apsaugoti pagrindines vertybes, kuriomis grindžiama Italijos teisės sistema. Šiuo klausimu žr. Italijos Respublikos pastabose, pateiktose byloje, kurioje priimtas 2015 m. birželio 16 d. Sprendimas *Gauweiler ir kt.* (C-62/14, EU:C:2015:400), nurodytus paaiškinimus ir *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) sprendimą Nr. 183/73, į kurį daroma nuoroda šių pastabų 7 punkte: „remiantis [Italijos] Konstitucijos 11 straipsniu, suteikta galimybė riboti suverenitetą siekiant vienintelio tikslo – pasiekti joje nurodytus tikslus <...> taigi reikia atmesti galimybę, kad tokie ribojimai <...> bet kurio atveju EEB institucijoms suteiktų nepriimtinius įgaliojimus pažeisti mūsų konstitucinės teisės sistemos pagrindinius principus ar neatimamas asmens teises. <...> [A]kivaizdu, kad jeigu kada nors taip klaidingai būtų aiškinamas 189 straipsnis, būtų užtikrinta *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) garantuojama teisminė kontrolė dėl Sutarties suderinamumo su nurodytais pagrindiniais principais.“

6 C-62/14, EU:C:2015:400.

7 Toliau – EŽTK.

16. Antra, vadovaudamasis 2013 m. vasario 26 d. Sprendime *Melloni*⁸ nustatytais principais, paaiškinsiu, kodėl, mano nuomone, pagal Chartijos 53 straipsnį valstybės narės teisminei institucijai neleidžiama nevykdyti Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatytos pareigos, motyvuojant tuo, kad tokia pareiga nepaisoma didesnių šios valstybės konstitucijoje garantuojamų pagrindinių teisių apsaugos standartų.

17. Galiausiai, trečia, nurodysiu priežastis, dėl kurių ilgesnio senaties termino taikymas iš karto, kuri lemtų tos pareigos vykdymas, mano nuomone, nedaro poveikio Italijos Respublikos nacionaliniam savitumui ir nepažeidžia ESS 4 straipsnio 2 dalies.

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

1. Sutartis

18. ESS 4 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Sąjunga gerbia valstybių narių nacionalinį savitumą, neatsiejamą nuo pagrindinių politinių ir konstitucinių jų struktūrų. Pagal šio straipsnio 3 dalį, vadovaudamasi lojalaus bendradarbiavimo principu, Sąjunga ir valstybės narės gerbia viena kitą ir viena kitai padeda vykdydamos iš Sutarčių kylančias užduotis. Kad užtikrintų pagal Sutartis ar Sąjungos institucijų aktus atsirandančių pareigų vykdymą, valstybės narės imasi bet kurių reikiamų bendrų ar specialių priemonių.

19. Remiantis SESV 325 straipsniu, Sąjunga ir valstybės narės turi pareigą priešintis „Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiam sukčiavimui ir kitoms neteisėtoms veikoms“ ir užtikrinti šių interesų „veiksmingą apsaugą“.

2. Chartija

20. Chartijos 47 straipsnio antroje pastraipoje nustatyta:

„Kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo bylą per kiek įmanoma trumpesnę laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. <...>“

21. Chartijos 49 straipsnyje „Teisėtumo ir nusikalstamos veikos bei bausmės proporcingumo principai“ 1 dalyje nustatyta:

„Niekas negali būti nuteistas už veikimą ar neveikimą, kurie pagal jų padarymo metu galiojusią nacionalinę ar tarptautinę teisę nebuvo laikomi nusikalstamomis veikomis. Taip pat negali būti skiriama griežtesnė bausmė negu ta, kuri buvo taikoma nusikalstamos veikos padarymo metu. Jeigu po to, kai nusikalstama veika buvo padaryta, įstatymo nustatyta lengvesnė bausmė, skiriama lengvesnė bausmė.“

22. Chartijos 52 straipsnio 3 dalyje numatyta:

„Šioje Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių [EŽTK] garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje Konvencijoje. Ši nuostata nekliudo Sąjungos teisėje numatyti didesnę apsaugą.“

⁸ C-399/11, EU:C:2013:107.

23. Chartijos 53 straipsnyje nustatyta:

„Jokia šios Chartijos nuostata negali būti aiškinama kaip ribojanti ar kitaip varžanti žmogaus teises ir pagrindines laisves, kurias atitinkamoje taikymo srityje pripažįsta Sąjungos teisė ir tarptautinė teisė bei tarptautiniai susitarimai, kurių šalys yra Sąjunga arba visos valstybės narės, įskaitant [EŽTK], taip pat valstybių narių konstitucijos.“

B. Italijos teisė

1. Italijos Konstitucija

24. Italijos Konstitucijos 25 straipsnio antroje pastraipoje numatyta, kad „niekas negali būti baudžiamas kitaip negu pagal įstatymą, kuris galiojo iki padarant pažeidimą“.

2. Baudžiamojo kodekso nuostatos, susijusios su nusikalstamų veikų senatimi

25. Senatis yra vienas iš baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas išnykimo pagrindų (Baudžiamojo kodekso I knyga, VI antraštinė dalis, I skyrius). *Legge n° 251, 5 dicembre 2005*, (2005 m. gruodžio 5 d. Įstatymas Nr. 251)⁹ smarkiai pakeitė senaties reglamentavimą.

26. Baudžiamojo kodekso 157 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad nusikalstamos veikos senaties terminas lygus įstatyme nustatytai maksimalios bausmės trukmei, tačiau negali būti trumpesnis nei šešeri metai už nusikaltimą ir ketveri metai už nusižengimą.

27. Šio kodekso 158 straipsnyje senaties termino pradžia apibrėžta taip:

„Senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo nusikalstamos veikos padarymo dienos, pasikėsinimo padaryti nusikalstamą veiką atveju – nuo dienos, kurią kaltinamasis nutraukė veiksmus, o tęstinės nusikalstamos veikos atveju – nuo dienos, kurią nusikalstama veika nebėra tęstinė.

<...>“

28. Šio kodekso 159 straipsnyje, susijusiame su senaties termino sustabdymo taisyklėmis, numatyta:

„Senaties terminas sustabdomas visais atvejais, kai procedūros, baudžiamojo proceso ar kardomojo kalinimo termino sustabdymas numatytas specialioje įstatymo nuostatoje, taip pat šiais atvejais, kai:

- 1) išduotas leidimas vykdyti baudžiamąjį persekiojimą;
- 2) byla perduodama kitam teismui;
- 3) procedūra ar baudžiamasis procesas sustabdomas dėl šalių ir gynėjų negalėjimo dalyvauti posėdžiuose arba kaltinamojo ar jo gynėjo prašymu. <...>

<...>

Senaties terminas atnaujinamas nuo tos dienos, kai išnyksta šį terminą sustabdžiusi priežastis.

<...>“

⁹ GURI, Nr. 285, 2005 m. gruodžio 7 d., p. 5; toliau – Įstatymas *ex-Cirielli*.

29. Šio kodekso 160 straipsnyje, kuriame reglamentuojamos senaties termino nutraukimo taisyklės, nustatyta:

„Senaties terminas nutraukiamas priėmus teismo nuosprendį arba baudžiamąjį įsakymą.

Senaties terminą taip pat nutraukia nutartis dėl kardomųjų priemonių taikymo <...> [ir] nutartis, kuria nustatomas parengiamasis posėdis.

Nutrauktas senaties terminas prasideda iš naujo nuo nutraukimo dienos. Jei buvo keletas terminų nutraukiančių veiksmų, skaičiuojama nuo paskutinio iš jų dienos; tačiau 157 straipsnyje nurodyti terminai jokių atveju negali būti pratęsti ilgiau nei [Baudžiamojo kodekso] 161 straipsnio antroje pastraipoje numatyti terminai, išskyrus terminus [*codice di procedura penale* (Baudžiamojo proceso kodeksas)] 51 straipsnio 3bis ir 3quater dalyse numatytų nusikalstamų veikų atveju.“

30. Remiantis Baudžiamojo kodekso 161 straipsniu, kuriame reglamentuojami sustabdymo ir nutraukimo padariniai:

„Senaties termino sustabdymas ir nutraukimas sukelia padarinių visiems asmenims, kurie padarė nusikalstamą veiką.

Išskyrus baudžiamąjį persekiojimą už nusikalstamas veikas, numatytas Baudžiamojo proceso kodekso 51 straipsnio 3bis ir 3quater punktuose, dėl senaties termino nutraukimo šis terminas gali būti pratęsimas ne daugiau kaip numatyto maksimalaus senaties termino ketvirčiu <...>“

III. Faktinės aplinkybės

A. Sprendimas *Taricco ir kt.*

31. *Tribunale di Cuneo* (Kuneo apylinkės teismas, Italija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikė siekdamas SESV 101, 107, 119 straipsnių ir Direktyvos 2006/112/EB¹⁰ 158 straipsnio išaiškinimo atsižvelgiant į nacionalinės teisės aktus dėl baudžiamosios atsakomybės senaties, numatytos Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinėje pastraipoje ir 161 straipsnio antroje pastraipoje.

32. Šis prašymas pateiktas nagrinėjant baudžiamąją bylą, pradėtą dėl kelių asmenų, kurie buvo kaltinami tuo, kad sudarė ir organizavo nusikalstamą susivienijimą, siekdami daryti įvairius nusikaltimus PVM srityje.

33. Šiame 2015 m. rugsėjo 8 d. priimtame sprendime Teisingumo Teismas nusprendė, kad nacionalinės teisės norma, kaip antai nagrinėtąja toje byloje, pagal kurią tuo metu, kai vyko pagrindinėje byloje nagrinėjami įvykiai, buvo numatyta, kad dėl per baudžiamąjį persekiojimą už sukčiavimą stambiu mastu pridėtinės vertės mokesčio srityje priimto akto, dėl kurio nutraukiamas senaties terminas, šis terminas pratęsimas tik ketvirčiu jo pirminės trukmės, gali būti pažeistos valstybėms narėms SESV 325 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatytos pareigos, jeigu ši nacionalinės teisės norma daugeliu sukčiavimo, darančio žalą Sąjungos finansiniams interesams, stambiu mastu atvejų užkerta kelią skirti veiksmingas ir atgrasomas sankcijas arba sukčiavimo, darančio žalą atitinkamos valstybės narės finansiniams interesams, atvejais numato ilgesnius senaties terminus nei tais atvejais, kai daroma žala Sąjungos finansiniams interesams.

10 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyva dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos (OL L 347, 2006, p. 1).

34. Iš tikrųjų Teisingumo Teismas konstatavo, kad nagrinėjamoje normoje nustatyta taisyklė, pagal kurią tuo atveju, kai nutraukiamas senaties terminas, jis jokių būdu negali būti pratęsimas daugiau nei ketvirčiu jo pradinės trukmės, lemia tai, kad, atsižvelgiant į baudžiamojo proceso, kuris užbaigiamas priimant galutinį nuosprendį, sudėtingumą ir ilgumą, neutralizuojamas senaties termino nutraukimo priežasties poveikis laiko atžvilgiu. Atsižvelgdamas į šią aplinkybę, Teisingumo Teismas nurodė, kad dėl to daugeliu atvejų dėl sukčiavimo stambiu mastu nekilo baudžiamoji atsakomybė.

35. Todėl, siekdamas, kad būtų užtikrintas visiškas SESV 325 straipsnio 1 ir 2 dalių veiksmingumas, Teisingumo Teismas nusprendė, kad prireikus nacionalinis teismas turi netaikyti nacionalinės teisės nuostatų, kuriomis atitinkamai valstybei narei užkertamas kelias vykdyti jai pagal SESV 325 straipsnio 1 ir 2 dalis nustatytas pareigas.

B. Konstitucingumo klausimai, kuriuos *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas, Italija) ir *Corte d'appello di Milano* (Milano apeliacinis teismas, Italija) pateikė *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas)

36. *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas) ir *Corte d'appello di Milano* (Milano apeliacinis teismas), kuriuose buvo nagrinėjamos bylos dėl sukčiavimo stambiu mastu PVM srityje, nusprendė, kad Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinės pastraipos ir 161 straipsnio antros pastraipos netaikymas situacijoms, kurios susidarė anksčiau nei Sprendimo *Taricco ir kt.* paskelbimo dieną, lemtų tai, kad atgaline data būtų taikoma griežtesnė nusikalstamos veikos inkriminavimo tvarka, o tai prieštarautų Italijos Konstitucijos 25 straipsnio antroje pastraipoje įtvirtintam nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principui.

37. Todėl šie teismai pateikė *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) klausimą dėl *legge n° 130, 2 agosto 2008*, (2008 m. rugpjūčio 2 d. Įstatymas Nr. 130)¹¹ 2 straipsnio konstitucingumo tiek, kiek pagal jį leidžiama ratifikuoti Lisabonos sutartį ir konkrečiai taikyti SESV 325 straipsnio, kuriuo remdamasis Teisingumo Teismas nustatė nagrinėjamą pareigą, 1 ir 2 dalis¹².

IV. Nutartis dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą

A. Dėl nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principo taikymo srities ir vietos Italijos teisės sistemoje

38. Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) pirmiausia pabrėžia, kad Italijos teisės sistemoje pagal nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principą nacionaliniam teismui draudžiama nagrinėjamosiose bylose netaikyti Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinėje pastraipoje ir 161 straipsnio antroje pastraipoje įtvirtintų nuostatų.

¹¹ GURI, Nr. 185, 2008 m. rugpjūčio 8 d., paprastasis priedas.

¹² Vis dėlto tam tikri nacionaliniai teismai laikėsi kitokios pozicijos: žr. 2016 m. sausio 20 d. *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas) trečiosios baudžiamųjų bylų kolegijos sprendimą Nr. 2210/16 [kuriame *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas), remdamasis Sprendime *Taricco ir kt.* nustatytais principais, nusprendė, kad senaties taikymo tvarka iš esmės susijusi su procesinio pobūdžio nuostatomis, ir manė, kad nebūtina *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) pateikti klausimo dėl konstitucingumo]; 2016 m. vasario 26 d. *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas) ketvirtosios baudžiamųjų bylų kolegijos sprendimą Nr. 7914/16 [kuriame *Corte di cassazione* (Kasacinis teismas) patvirtino šią pareigą netaikyti senaties termino taisyklių tik jeigu senaties terminas iš tikrųjų nepasibaigęs] ir, galiausiai, 2016 m. spalio 24 d. *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas) trečiosios baudžiamųjų bylų kolegijos sprendimą Nr. 44584/16 [kuriame *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas) nustatė nagrinėjamų nacionalinės teisės nuostatų netaikymo kriterijus].

39. Iš tikrųjų *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) nurodo, kad, priešingai nei kitose teisės sistemose, kuriose senaties taisyklės baudžiamosioje teisėje kvalifikuojamos kaip procesinės normos¹³, Italijos teisės sistemoje jos yra materialinės nuostatos, nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principo dalis, todėl negali būti taikomos atgaline data asmens, dėl kurio vykdomas baudžiamasis persekiojimas, nenaudai.

40. *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) pažymi, kad pagal Italijos Konstitucijos 25 straipsnio antrą pastraipą nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principui suteikta platesnė taikymo sritis nei pagal Sąjungos teisės šaltinius, nes ji neribojama vien nusikalstamos veikos ir už ją skirtos bausmės apibrėžtimi ir apima visus su sankcija susijusius materialinius aspektus ir konkrečiai nusikalstamoms veikoms taikytinų senaties taisyklių nustatymą. Remiantis šiuo principu, nusikalstama veika, skirtina bausmė ir senaties terminas turi būti aiškiai, tiksliai ir imperatyviai apibrėžti veikos padarymo momentu galiojančiame įstatyme. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teigia, kad šio principo laikymasis turi leisti kiekvienam asmeniui žinoti savo elgesio sukeltus padarinius pagal baudžiamąją teisę ir užkirsti kelią bet kokiam savavaliavimui taikant įstatymą.

41. Kiek tai susiję su pagrindine byla, *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) teigia, kad atitinkami asmenys, atsižvelgdami į faktinių aplinkybių momentu galiojusius teisės aktus, negalėjo pagrįstai numatyti, kad pagal Sąjungos teisę, būtent pagal SESV 325 straipsnį, nacionaliniam teismui bus nustatyta pareiga netaikyti Baudžiamosio kodekso 160 straipsnio paskutinės pastraipos ir 161 straipsnio antros pastraipos ir taip bus pailginti taikytini senaties terminai. Todėl Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatyta pareiga prieštarauja EŽTK 7 straipsnyje nustatytiems reikalavimams.

42. Be to, *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) pažymi, kad nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principas taikomas neatimamoms asmens teisėms ir dėl visų aspektų turi būti pripažįstamas kaip aukščiausias Italijos konstitucinės tvarkos principas, todėl kolizijos atveju jis yra viršesnis už Sąjungos teisės normas.

43. Dėl senaties taisyklių kvalifikavimo baudžiamosios teisės srityje *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) patikslina, kad jos kvalifikuojamos ne pagal Sąjungos teisę, o remiantis kiekvienos valstybės narės konstitucinėmis tradicijomis.

44. Kadangi pagal Italijos teisės sistemą užtikrinama didesnė pagrindinių teisių apsauga nei nustatytoji aiškinant Chartijos 49 straipsnį ir EŽTK 7 straipsnį, *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) nurodo ir tai, kad pagal Chartijos 53 straipsnį nacionaliniam teismui leidžiama nevykdyti Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatytos pareigos.

45. Todėl *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) nurodo, kad ši byla skiriasi nuo bylos, kurioje priimtas 2013 m. vasario 26 d. Sprendimas *Melloni*¹⁴, kuriame Ispanijos Karalystės konstitucinių nuostatų taikymas darė tiesioginį poveikį Sąjungos teisės viršenybei ir būtent Pamatinio sprendimo 2009/299/TVR¹⁵ taikymo sričiai, o tai lėmė Sąjungos teisės vienodumo ir vieningumo pažeidimą valstybių narių tarpusavio pasitikėjimu grindžiamoje srityje.

13 Belgijos Karalystė, Vokietijos Federacinė Respublika ir Prancūzijos Respublika laikosi koncepcijos, pagal kurią senaties taisyklės yra procesinio pobūdžio. Kitose valstybėse narėse, kaip antai Graikijos Respublikoje, Ispanijos Karalystėje, Latvijos Respublikoje, Rumunijoje ar Švedijos Karalystėje, šias taisykles, kaip Italijos teisės sistemoje, reglamentuoja materialinė baudžiamoji teisė. Kalbant apie Lenkijos Respubliką ar Portugalijos Respubliką, reikia pažymėti, kad jose senaties taisykles reglamentuoja ir materialinės, ir procesinės nuostatos.

14 C-399/11, EU:C:2013:107.

15 2009 m. vasario 26 d. Tarybos pamatinis sprendimas, iš dalies keičiantis Pamatinius sprendimus 2002/584/TVR, 2005/214/TVR, 2006/783/TVR, 2008/909/TVR ir 2008/947/TVR ir stiprinantis asmenų procesines teises bei skatinantis tarpusavio pripažinimo principo taikymą sprendimams, priimtiems atitinkamam asmeniui asmeniškai nedalyvavus teisminiame nagrinėjime (OL L 81, 2009, p. 24).

46. Antra, *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) teigia, kad Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatyta pareiga grindžiama netiksliais kriterijais, prieštaraujančiais teisinio saugumo principui, nes nacionalinis teismas negali vienareikšmiškai identifikuoti atvejų, kai su Sąjungos finansiniais interesais susijęs sukčiavimas yra „stambaus masto“, ir atvejų, kai nagrinėjamų senaties taisyklių taikymas „daugeliu atvejų“ lemia nebaudžiamumą. Taigi dėl tokių kriterijų kyla didelio savavaliavimo grėsmė.

47. Trečia, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatytos taisyklės nesuderinamos su valdžių padalijimui taikomais principais.

48. Šiuo klausimu jis nurodo, kad nacionalinės teisės aktų leidėjas turi nustatyti senaties terminus ir jų apskaičiavimo tvarką tiksliose nuostatose, todėl teisminės valdžios institucijos neturi kiekvienu konkrečiu atveju spręsti dėl jų turinio. Taigi, *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) nuomone, Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatyti principai neleidžia riboti teisminės valdžios institucijų diskrecijos, todėl jos gali netaikyti nagrinėjamų teisės aktų nuostatų, jeigu mano, kad šios nuostatos sudaro kliūtį nusikalstamos veikos baudžiamumui.

B. Dėl Italijos Respublikos konstitucinio savitumo

49. Galiausiai, nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) teigia, kad pagal ESS 4 straipsnio 2 dalį nacionaliniam teismui leidžiama nevykdyti Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatytos pareigos, jeigu ši pareiga pažeidžia aukščiausių jos konstitucinės tvarkos principą ir dėl to gali pakenkti Italijos Respublikos nacionaliniam, būtent konstituciniam, savitumui.

50. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad Sąjungos teisė ir Teisingumo Teismo pateiktas šios teisės aiškinimas negali būti vertinami kaip įpareigojantys valstybę narę nesilaikyti jos aukščiausių konstitucinės teisės sistemos principų, kuriais apibrėžtas jos nacionalinis savitumas. Taigi Teisingumo Teismo sprendimo vykdymo sąlyga yra jo suderinamumas su atitinkamos valstybės narės konstitucinės teisės sistema; šį suderinamumą turi vertinti nacionalinės valdžios institucijos, o Italijoje – ir *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas).

V. Prejudiciniai klausimai

51. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) nutarė sustabdyti 2008 m. rugpjūčio 2 d. Lisabonos sutarties ratifikavimo ir įgyvendinimo Italijoje įstatymo Nr. 130 2 straipsnio konstitucingumo klausimo nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui tokius prejudicinius klausimus:

- „1. Ar SESV 325 straipsnio 1 ir 2 dalys turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas baudžiamųjų bylų teismas turi netaikyti nacionalinės teisės nuostatų dėl senaties, pagal kurias daugeliu atvejų nebaudžiama už sukčiavimą stambiu mastu, kuriuo sukeliama žala Sąjungos finansiniams interesams, arba numatomi trumpesni senaties terminai dėl sukčiavimo, kuriuo pažeidžiami Sąjungos finansiniai interesai, nei numatytieji dėl sukčiavimo, kuriuo pažeidžiami valstybės finansiniai interesai, net kai toks netaikymas nepagrįstas pakankamai apibrėžtu teisiniu pagrindu?
2. Ar SESV 325 straipsnio 1 ir 2 dalys turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas baudžiamųjų bylų teismas turi netaikyti nacionalinės teisės nuostatų dėl senaties, pagal kurias daugeliu atvejų nebaudžiama už sukčiavimą stambiu mastu, kuriuo sukeliama žala Sąjungos finansiniams interesams, arba numatomi trumpesni senaties terminai dėl sukčiavimo, kuriuo pažeidžiami

Sąjungos finansiniai interesai, nei numatytieji dėl sukčiavimo, kuriuo pažeidžiami valstybės finansiniai interesai, net kai pagal valstybės narės teisės sistemą senatis yra materialinės baudžiamosios teisės dalis ir jai taikomas teisėtumo principas?

3. Ar [Sprendimas *Taricco ir kt.*] turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį baudžiamųjų bylų teismas turi netaikyti nacionalinės teisės nuostatų dėl senaties, pagal kurias daugeliu atvejų nebaudžiama už sukčiavimą stambiu mastu, kuriuo sukeliama žala Sąjungos finansiniams interesams, arba numatomi trumpesni senaties terminai dėl sukčiavimo, kuriuo pažeidžiami Sąjungos finansiniai interesai, nei numatytieji dėl sukčiavimo, kuriuo pažeidžiami valstybės finansiniai interesai, net kai toks netaikymas pažeidžia valstybės narės aukščiausius konstitucinės tvarkos principus ir jos Konstitucijoje pripažintas neatimamas žmogaus teises?“

VI. Pirminės pastabos

52. Manau, kad, prieš pradėdant nagrinėti *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) pateiktus prejudicinius klausimus, tikslinga pateikti kelias pirmines pastabas, susijusias, pirma, su kontekstu, kuriame priimtas Sprendimas *Taricco ir kt.*, ir, antra, požiūriu, kurio laikėsi Europos Komisija ir šalys teismo posėdyje.

53. Visų pirma, pažymiu, kad Italijos baudžiamajame kodekse nustatytų senaties taisyklių poveikis baudžiamajam persekiojimo, nesvarbu, ar jis vykdomas dėl sunkių nusikaltimų, ar dėl lengvesnių nusikaltimų asmeniui, ar susijęs su ekonominiu arba finansiniu nusikalstamumu, veiksmingumui nėra naujas klausimas. Jis jau nagrinėtas daugybėje Italijos Respublikai skirtų ataskaitų ir rekomendacijų, kuriose konkrečiai kritikuotos senaties taisyklės ir jos apskaičiavimui taikomi metodai, būtent senatį nutraukiančių prielaidų siauras aiškinimas ir absoliutaus senaties termino, kuris negali būti nei nutrauktas, nei sustabdytas, egzistavimas.

54. Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo išryškinti sunkumai, kylantys dėl Baudžiamajam kodekso 160 straipsnio paskutinėje pastraipoje ir 161 straipsnio antroje pastraipoje nustatytų senaties terminų poveikio baudimo už sukčiavimą PVM srityje veiksmingumui, nėra naujas dalykas.

55. Nacionaliniu lygiu pirmiausia teisminės institucijos labai anksti įspėjo nacionalinės teisės aktų leidėją dėl to, kad galiojantys senaties terminai neleidžia priimti galutinio teismo nuosprendžio didelėje dalyje sunkių ir sudėtingų korupcijos bylų¹⁶, todėl buvo sudaryta darbo grupė (*ad hoc* komisija), kuriai pavesta išnagrinėti esamas senaties taisyklių reformos galimybes, o jos darbas baigtas 2013 m. balandžio 23 d.¹⁷

16 Žr., be kita ko, *Primo rendiconto della attività 1°luglio 2010-30 giugno 2011, Procura della Repubblica presso il Tribunale ordinario di Milano*, 2010–2011 m. veiklos ataskaitos, p. 12, 3.4 punktas (*Il problema prescrizione*) ir p. 16, 5.1 punktas (*La criminalità economica*), skelbiama šiuo interneto adresu: <http://www.procura.milano.giustizia.it/files/relazione-25-luglio-2011.pdf>, ir *Bilancio di responsabilità sociale*, 2011–2012 m., p. 28, skelbiama šiuo interneto adresu: <http://www.procura.milano.giustizia.it/files/bilancio-sociale-procura-12-dic-2012.pdf>.

17 *Commissione Fiorella – Per lo studio di possibile riforma della prescrizione*, skelbiamas šiuo interneto adresu: https://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_1_12_1.page;jsessionid=J2kpebY+SYa6GMnDwpBxPZ+7?facetNode_1=0_10&facetNode_2=3_1&facetNode_3=4_57&contentId=SPS914317&previousPage=mg_1_12.

56. Paskui Sąjungos lygiu 2014 m. Europos Komisija atliko specialų tyrimą dėl Italijos senaties terminų taisyklių sukeliama padarinių veiksmingai kovai su korupcija¹⁸. Ji nurodė, kad „[s]enaties klausimas nuolat kėlė susirūpinimą [šioje valstybėje narėje], ir pabrėžė, kad „[p]agal Italijos teisę taikomas senaties terminas ir ilgai trunkantis nagrinėjimas teisme, senaties terminui taikomos taisyklės ir skaičiavimo metodai, lankstumo trūkumas norint laikinai sustabdyti ir nutraukti senaties skaičiavimą ir absoliučiojo senaties termino, kurio suėjimo negalima nutraukti arba sustabdyti, egzistavimas buvo ir toliau yra daugelio bylų nutraukimo priežastis“¹⁹.

57. Vadovaudamasi 2013 m. liepos 9 d. Tarybos Italijos Respublikai pateikta rekomendacija²⁰, Komisija šią valstybę narę paragino peržiūrėti galiojančias senaties terminus reglamentuojančias nuostatas ir sustiprinti korupcijos mažinimo teisinį pagrindą.

58. Dabar Europos Tarybos lygiu Europos Žmogaus Teisių Teismas Sprendime *Alikaj ir kiti prieš Italiją*²¹ ir Sprendime *Cestaro prieš Italiją*²² taip pat nusprendė, kad Baudžiamojo kodekso 157–161 straipsniuose nustatytas senaties mechanizmas gali daryti poveikį, prieštaraujantį tam, kurio reikalauja EŽTK įtvirtintų pagrindinių teisių apsauga, kiek tai susiję su baudžiamąja teise, nes šis mechanizmas lemia sunkių nusikalstamų veikų nebaudžiamumą. Toliau EŽTT nusprendė, kad šis teisinis pagrindas netinkamas²³ pasikėsinimo į gyvybę, kankinimo ir netinkamo elgesio prevencijai ir baudimui už juos.

59. Taigi Sprendime *Cestaro prieš Italiją*²⁴, priimtame tik keliais mėnesiais anksčiau nei Sprendimas *Taricco ir kt.*, Italijos Respublika buvo nubausta už EŽTK 3 straipsnio pažeidimą ne tik dėl materialinio aspekto, bet ir dėl procesinio aspekto, nes Europos Žmogaus Teisių Teismas nurodė, kad egzistuoja „struktūrinė problema“, t. y. Italijos baudžiamajame kodekse nustatytų senaties taisyklių „netinkamumas“, siekiant bausti už kankinimą ir užtikrinti pakankamą atgrasomąjį poveikį²⁵. Nurodęs, kad šios senaties taisyklės praktikoje gali būti kliūtis nuteisti ar nubausti atsakingus asmenis, nepaisant visų baudžiamojo persekiojimo ir teisminių institucijų pastangų, Europos Žmogaus Teisių Teismas nusprendė, kad šiai nusikalstamų veikų rūšiai taikomi Italijos baudžiamosios teisės aktai „netinkami“, palyginti su reikalavimu skirti sankciją, ir nedaro atgrasomojo poveikio, reikalingo kitų panašių nusikalstamų veikų prevencijai. Todėl Europos Žmogaus Teisių Teismas Italijos Respubliką paragino nustatyti teises priemones, kurios leistų tinkamai bausti už šiuos pažeidimus atsakingus asmenis ir jiems sudarytų kliūčių pasinaudoti jo jurisprudencijai prieštaraujančiomis priemonėmis, nes senaties taisyklių taikymas turi atitikti EŽTK reikalavimus²⁶.

60. Be to, politiniu lygiu Europos Tarybos valstybių prieš korupciją grupė (GRECO) pirmo (2008 m. birželio mėn.), antro (2008 m. spalio mėn.) ir trečio (2011 m. spalio mėn.) etapų bendro vertinimo ataskaitose, skirtose Italijos Respublikai²⁷, nurodė, kad, nors teorinė senaties terminų trukmė labai nesiskiria nuo kitų valstybių dalyvių, senaties termino apskaičiavimo metodas ir kitų veiksmų vaidmuo

18 2014 m. vasario 3 d. Komisijos ataskaitos Tarybai ir Europos Parlamentui „ES kovos su korupcija ataskaita“ COM(2014) 38 *final*, 12 priedas „Italija“.

19 Žr. šios ataskaitos p. 8 ir 9. Komisija remiasi, be kita ko, 2010 m. lapkričio mėn. tyrimu *Timed Out: Statutes of Limitation and Prosecuting Corruption in EU Countries*, kuriame nevyriausybinė organizacija *Transparency International* išnagrinėjo senaties termino poveikį korupcijos byloms Europos Sąjungoje: nuo 2005 m. iki 2010 m. vienas iš dešimties procesų nutraukti dėl suėjusio senaties termino, o kitų valstybių narių vidurkis sudaro nuo 0,1 % iki 2 % (p. 11).

20 Tarybos rekomendacija dėl 2013 m. Italijos nacionalinės reformų programos, kurioje išdėstyta Tarybos nuomonė dėl 2012–2017 m. Italijos stabilumo programos (OL C 217, 2013, p. 42), žr. 12 konstatuojamąją dalį ir antrą rekomendaciją.

21 2011 m. kovo 29 d. EŽTT sprendimas, CE:ECHR:2011:0329JUD004735708. Visų pirma žr. 95, 97 ir 108 punktus, kuriuose Europos Žmogaus Teisių Teismas nurodė, kad, „atsižvelgiant į greitumo ir protingo rūpestingumo reikalavimą, netiesiogiai susijusį su nagrinėjamos pozityviomis pareigomis [EŽTK 2 straipsnis], pakanka pažymėti, kad senaties taikymas neginčytinai priskiriamas prie šios „priemonių“ kategorijos, kurios pagal [Europos Žmogaus Teisių] Teismo jurisprudenciją neleidžiamos, nes sudarė kliūtis nuteisimui“.

22 2015 m. balandžio 7 d. EŽTT sprendimas, CE:ECHR:2015:0407JUD000688411.

23 Žr. 2015 m. balandžio 7 d. EŽTT sprendimo *Cestaro prieš Italiją*, CE:ECHR:2015:0407JUD000688411, 225 punktą.

24 2015 m. balandžio 7 d. EŽTT sprendimas, CE:ECHR:2015:0407JUD000688411.

25 Žr. to sprendimo 225, 242 ir 245 punktus.

26 Žr. to sprendimo 208 ir 246 punktus.

27 Šias ataskaitas galima rasti GRECO interneto puslapyje (<http://www.coe.int/fr/web/greco/evaluations>) – kiekvienos šalies vertinimas.

(kaip antai: su korupcija susijusių tyrimų sudėtingumas, laikotarpis nuo nusikalstamos veikos padarymo momento iki tada, kai apie ją pranešama baudžiamojo persekiojimo institucijoms, prieinami teisių gynimo būdai, baudžiamojo persekiojimo institucijų darbo vėlavimas ir pernelyg didelis krūvis) yra didelė kliūtis Italijoje galiojančios baudimo tvarkos veiksmingumui.

61. Galiausiai, tarptautiniu lygiu Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO), pateikdama Konvencijos dėl kovos su papirkinėjimu²⁸ įgyvendinimo vertinimą, Italijai taip pat rekomendavo pailginti Baudžiamajame kodekse nustatyto absoliutaus senaties termino trukmę, kad būtų užtikrintas baudžiamojo persekiojimo už tarpvalstybinį papirkinėjimą veiksmingumas ir tenkinami šios konvencijos 6 straipsnyje nustatyti reikalavimai²⁹. Atrodo, Italijos Respublika tai įsipareigojo padaryti, kaip matyti iš įstatymo projekto, kurį *Senato* (Senatas, Italija) patvirtino 2017 m. kovo 15 d.³⁰

62. Manau, kad šios aplinkybės svarbios, siekiant suprasti nacionalinį ir Europos kontekstą, kuriame priimtas Sprendimas *Taricco ir kt.*

63. Antra, atsižvelgdamas į teismo posėdyje vykusius ginčus, manau, kad svarbu patikslinti vienareikšmią požiūrį, kurio laikėsi šalys ir Komisija, ir priminti būtent baudžiamosios teisės pobūdžio specifiką.

64. Iš tikrųjų baudžiamoji teisė yra baudimo teisė, susijusi su pačia viešosios tvarkos sąvoka, o šiuo atveju ir Sąjungos viešosios tvarkos sąvoka. Todėl ši teisė turi užtikrinti pusiausvyrą tarp viešosios tvarkos paisymo, ją pažeidusių piliečių lygybės prieš įstatymą ir persekiojamų asmenų procesinių teisių garantijos. Kai šiomis garantijomis remiasi viena iš persekiojamų ar persekiojimą vykdančių šalių, jokių būdu tai negali lemti subjektyvios teisės, nesvarbu, ar savavališkai bausti, ar išvengti atliktų neteisėtų veiksmų įprastų ir proporcingai įvertintų padarinių.

VII. Analizė

65. Pateikdamas du pirmuosius prejudicinius klausimus *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) kelia klausimą, ar Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatyti principai ir kriterijai suderinami su nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principu. Pagal Italijos teisės sistemą, remiantis šiuo principu, reikalaujama, kad senaties terminas būtų tiksliai nustatytas veiksmų atlikimo momentu galiojančiame įstatyme ir jokiais aplinkybėmis jo negalima taikyti atgaline data, kai senaties terminas nepalankus asmeniui, dėl kurio vykdomas persekiojimas.

66. Pagal Italijos Konstituciją kiekvienam asmeniui garantuojama teisė prieš atliekant veiksmus, už kuriuos gali būti baudžiama, žinoti, ar tai yra nusikalstama veika, kokia už ją taikoma bausmė ir senaties terminas, nes vėliau nė vienas iš šių elementų negali būti pakeistas suinteresuotojo asmens nenaudai.

67. *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) teigia, kad Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nacionaliniam teismui nustatyta pareiga nagrinėjamosiose bylose netaikyti Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinės pastraipos ir 161 straipsnio antros pastraipos nuostatų ir taip pailginti senaties terminą prieštarauja tam principui.

28 Būtent, kiek tai susiję su Italija, žr. 2004 m. lapkričio 29 d. 2-o etapo ataskaitos dėl Konvencijos dėl kovos su užsienio valstybės pareigūnų papirkinėjimu sudarant tarptautinius verslo sandorius ir 1997 m. Rekomendacijos dėl kovos su papirkinėjimu sudarant tarptautinius verslo sandorius taikymo 146 ir paskesnius punktus ir, kiek tai susiję su Italija, 2007 m. kovo 23 d. 2-o etapo ataskaitos dėl 2-o etapo rekomendacijų įgyvendinimo eigos, Konvencijos ir 1997 m. peržiūrėtos Rekomendacijos dėl kovos su užsienio valstybės pareigūnų papirkinėjimu sudarant tarptautinius verslo sandorius taikymo 7 rekomendacijos b punktą, p. 17, ir 2011 m. gruodžio 16 d. 3-io etapo ataskaitos dėl Italijos vykdomo EBPO konvencijos dėl kovos su papirkinėjimu įgyvendinimo 94 ir paskesnius punktus (ataskaitos skelbiamos šiuo interneto adresu: <http://www.oecd.org/fr/daf/anti-corruption/italie-conventiondelocdesurlaluttecontrelacorruption.htm>).

29 Šioje nuostatoje reikalaujama nustatyti „tyrimams ir baudžiamajam persekiojimui pakankamą terminą“.

30 Įstatymo Nr. 1844 pasiūlymas „Modifiche al codice penale in materia di prescrizione del reato“, skelbiamas Italijos Senato interneto puslapyje <http://www.senato.it/leg/17/BGT/Schede/Ddliter/45439.htm>.

68. Grįsdamas savo požiūrį *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) pabrėžia, kad nagrinėjamos nuostatos priimtose siekiant užtikrinti, pirma, protingo bylos nagrinėjimo termino paisymą ir, antra, asmens, dėl kurio vykdomas baudžiamasis persekiojimas, teises. Šiuo atžvilgiu reikia pripažinti, kad vien Sprendimas *Taricco ir kt.* nesuteikia galimybės atsakyti į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo kritiką.

69. Vis dėlto būtų neteisinga pernelyg kritikuoti Teisingumo Teismą, kad jis to nepadarė, nes nei *Tribunale di Cuneo* (Kuneo apylinkės teismas), pirmojo prašymo priimti prejudicinį sprendimą rengėjas, nei Italijos vyriausybė raštu ir žodžiu pateikdama pastabas byloje, kurioje priimtas Sprendimas *Taricco ir kt.*, nenurodė ypatumų, susijusių su senaties taisyklių pobūdžiu ir joms taikomomis nuostatomis Italijos teisės sistemoje, kurie dabar yra *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą esmė.

70. Taigi, atsižvelgdamas į šį dar vieną Italijos teismų prašymą priimti prejudicinį sprendimą, Teisingumo Teismui siūlysiu papildyti jo pirmąjį atsakymą.

71. Iš tikrųjų tikslinga ne kelti klausimą dėl paties Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatyto principo, pagal kurį nacionalinis teismas turi netaikyti Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinės pastraipos ir 161 straipsnio antros pastraipos nuostatų, kad būtų užtikrinta veiksminga ir atgrasoma sankcija už Europos Sąjungos finansiniams interesams kenkiantį sukčiavimą, o veikiau reikia konkrečiai nurodyti kriterijus, kuriais remiantis turi būti vykdoma ši pareiga.

A. Dėl Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatyto principo

72. *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) išreiškta pozicija grindžiama sąvokomis, kurių elementai, kaip jis juos apibrėžia, pažeidžia būtent Sąjungos teisės veiksmingumo principą, todėl su ja nesuderinami.

73. Dėl šios priežasties, prieš pradėdant pateiktų klausimų analizę, reikia labai tiksliai nurodyti aspektus, kurie lemia tokį rezultatą.

74. Pirma, dėl nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principo, dar vadinamo principu, pagal kurį bausmė gali būti skiriama ar taikoma tik remiantis įstatymu, reikia pažymėti, kad jis yra vienas iš šiuolaikinės baudžiamosios teisės principų. Šį principą suformulavo būtent Italijos baudžiamosios teisės mokslininkas Č. Bekarija savo žymiajame veikale „Apie nusikaltimus ir bausmes“³¹, remdamasis Š. Monteskjė darbais³².

75. Įprastai pripažįstama, kad, remiantis šiuo principu, nusikalstama veika gali būti inkriminuota, o bausmė skirta tik jeigu jos nustatytos ir apibrėžtos įstatyme, galiojusiame dar prieš atliekant tą veiką.

76. Nagrinėjamoje byloje šis principas kelia sunkumų tik dėl to, kad, be šio Č. Bekarijos pateikto apibrėžimo, Italijos teisės aktuose dar nurodyta, kad šis principas taikomas ir senaties termino reglamentavimui, todėl nusikalstamą veiką padaręs asmuo turi teisę į tai, kad visi baudžiamieji persekiojimai būtų vykdomi laikantis senaties taisyklių taikymo tvarkos, egzistavusios tą dieną, kai ta veika buvo padaryta.

77. Antra, ne pats principas, o būtent senaties taikymo tvarka yra nesuderinama su Sąjungos teise dar ir dėl to, kad Italijos teisės aktuose nustatyti ypatumai, atsižvelgiant į senaties termino sustabdymą ir nutraukimą.

³¹ 1764 m.

³² Š. Monteskjė „Apie įstatymų dvasią“ („De l'Esprit des Lois“) (XI knyga, VI skyrius, Apie Anglijos Konstituciją), 1748.

78. Iš tikrųjų, kiek tai susiję su senaties termino nutraukimu, nagrinėjamosiose nuostatose ribojami atvejai, kai senaties termino eiga gali būti nutraukta, t. y. kai atliekami tam tikri procesiniai veiksmai (jų nėra daug) ir kai tam tikrais atvejais jie atliekami pavėluotai ir, be to, sukelia ribotų pasekmių. Taigi, kai atliekami senaties termino eigą nutraukiantys veiksmai, jie lemia ne pradiniam terminui tapataus termino skaičiavimą iš naujo, o tik jo pratęsimą vienu ketvirtadaliu jo pradinės trukmės; be to, šis pratęstas senaties terminas negali būti vėl sustabdytas ar nutrauktas, todėl vykstant procesui gali būti tik vienas pratęsimas.

79. Taigi dėl kartu taikomų Italijos baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinės pastraipos ir 161 straipsnio antros pastraipos nuostatų nustatytas absoliutus senaties terminas. Todėl jis tampa neliečiamas ir šiuo atžvilgiu įgyja naikinamojo termino, kuris įprastai apibrėžiamas kaip įstatyme nustatytas terminas, per kurį turi būti imamasi veiksmų ir kurio eiga, priešingai nei senaties atveju, negali būti nei sustabdyta, nei nutraukta³³, pobūdį. Taigi ši sąvoka nesuderinama su pačios senaties sąvoka, beje, mokslininkai šias sąvokas priešina vieną kitai.

80. Minėta, kad Sprendime *Taricco ir kt.* yra ne visi elementai, leidžiantys paneigti *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) požiūrį, kurį jis grindžia, pirma, siekiu užtikrinti protingą proceso trukmę ir, antra, asmens, dėl kurio vykdomas persekiojimas, teisių garantijomis.

81. Iš tikrųjų reikia kelti klausimą, kuo nesuderinami Italijos baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinėje pastraipoje ir 161 straipsnio antroje pastraipoje reglamentuojamos senaties taikymo tvarka ir reikalavimas paisyti Sąjungos teisės veiksmingumo.

82. Teisė veiksminga tik jeigu už jos pažeidimą baudžiama.

83. Jeigu tam, kad būtų užtikrinta jos apsauga, pagal Sąjungos teisę reikalaujama bausti už kiekvieną pažeidimą, kiekviena sistema, kuriai pavesta ją taikyti, tačiau pagal kurią realiai neskiriama sankcija ar kyla akivaizdi ir didelė nebaudžiamumo grėsmė, iš esmės prieštarauja Sąjungos teisės viršenybės principui ir veiksmingumo principui, kuriuo visų pirma grindžiamas SESV 325 straipsnis.

84. Ar taip yra šiuo atveju?

85. Mano atsakymas teigiamas, ir jis grindžiamas argumentais, visų pirma susijusiais su padarytų Sąjungos finansiniams interesams kenkiančių nusikalstamų veikų pobūdžiu, būtent tuo, kad jos iš esmės yra tarpvalstybinės.

86. Finansinio ir ekonominio nusikalstamumo srityje atlikti tyrimai leidžia nustatyti sukčiavimo dydį, kiek tai susiję su jo trukme, mastu ir iš to gauta nauda. Įsivaizduokime terminą, reikalingą atlikti tyrimui dėl karuselinio PVM sukčiavimo³⁴, į kurį įtrauktos keliose valstybėse narėse įsteigtos fiktyvios bendrovės, bendravykdės ir bendrininkės, kurių buveinės skirtingose valstybėse: tam reikia techninių tyrimų, daugybės apklausų ir akistatų, rimtos buhalterinės apskaitos ir finansinės ekspertizės, tarptautinio teismų ir policijos bendradarbiavimo priemonių taikymo. Vykstant teismo procesui teisminės institucijos turi kruopščiai išnagrinėti sudėtingą baudžiamąją bylą, kad, paisydamos teisingo bylos nagrinėjimo garantijų, nustatytų kiekvieno iš asmenų, dėl kurių vykdomas persekiojimas, individualią atsakomybę, ir dar turi įveikti gynėjų ir kitų specializuotų ekspertų pasirinktą gynybos strategiją, kuria siekiama, kad procesas truktų kuo ilgiau, t. y. kol sueis senaties terminas.

33 Žr. G. Cornu „Vocabulaire juridique“, Presses universitaires de France, Paryžius, 2011.

34 2017 m. gegužės 16 d. rezoliucijoje dėl 2015 m. metinės ataskaitos „ES finansinių interesų apsauga. Kova su sukčiavimu“ (2016/2097(INI)) Europos Parlamentas nurodė, kad vien dėl karuselinio PVM sukčiavimo 2014 m. prarasta maždaug 50 mlrd. EUR PVM pajamų.

87. Taigi akivaizdu, kad tokio pobūdžio bylose tyrimui ir teismo procesui nustatytas nepakankamas galutinis terminas, o įvairios nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu parengtos ataskaitos rodo, kad iš tikrųjų konstatuotas sisteminis bejėgiškumas. Nebaudžiamumo grėsmę šiuo atveju lemia ne teisminių institucijų delsimas, nuolaidžiavimas ar nerūpestingumas, o teisinio pagrindo netinkamumas, siekiant bausti už sukčiavimą PVM srityje, nes nacionalinės teisės aktų leidėjas nustatė neprotingą teismo sprendimo priėmimo terminą, kuris yra per trumpas ir nekeičiamas ir nacionaliniam teismui neleidžia, nepaisant visų jo dedamų pastangų, skirti tinkamos sankcijos už atliktus veiksmus.

88. Suprantama, kad, priimant Įstatymą *ex-Cirielli* ir keičiant senaties termino taikymo tvarką, vienas iš nacionalinės teisės aktų leidėjo rūpesčių buvo kovoti su procesiniu vėlavimu, kurį dažnai konstatuodavo Europos Žmogaus Teisių Teismas, ir taip asmenims, dėl kurių vykdomas persekiojimas, užtikrinti protingą bylos nagrinėjimo terminą.

89. Tačiau paradoksalu, kad šis pakeitimas, padarytas siekiant užtikrinti teismo proceso greitumą, yra pačios protingo termino sąvokos pažeidimas ir galiausiai kliūtis geram teisingumo vykdymui³⁵.

90. Iš tikrųjų, kiek tai susiję su EŽTK 6 straipsnio 1 dalimi, Europos Žmogaus Teisių Teismas protingą terminą apibrėžia kaip tokį, kuriuo reikalaujama, kad teismo sprendimas būtų priimtas per terminą, kuris proporcingas objektyviam bylos sudėtingumui, ginčo dalykui, taip pat šalių ir kompetentingų valdžios institucijų elgesiui³⁶.

91. Taigi reikia konstatuoti, kad dėl savo pobūdžio naikinamasis terminas yra visiškai šio principo priešingybė.

92. Teisė į protingą terminą nėra teisė į nebaudžiamumą ir neturi būti kliūtis veiksmingam asmens, padariusio nusikalstamą veiką, nuteisimui.

93. Tačiau naikinamasis terminas gali daryti tokį iškreiptą poveikį.

94. Manau, kad šiuo klausimu reikia atkreipti dėmesį į Pasiūlymą „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl baudžiamosios teisės priemonių kovai su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu“³⁷, į kurio taikymo sritį patenka sukčiavimas stambiu mastu PVM srityje. Nors PIF konvencijoje nereguliuotas senaties terminų klausimas, PIF direktyvos pasiūlymo 12 straipsniu įvestos naujos privalomo pobūdžio išsamios taisyklės, susijusios su Sąjungos biudžetui kenkiančiu nusikalstamų veikų senaties terminu. Taigi valstybės narės įpareigtos nustatyti senaties terminą.

35 Remiantis EŽTT suformuota jurisprudencija, priminta 1992 m. spalio 12 d. Sprendime *Boddaert prieš Belgiją* (CE:ECHR:1992:1012JUD001291987, 39 punktas), nors EŽTK 6 straipsnyje iš tikrųjų įtvirtintas teismo proceso greitumo principas, šioje nuostatoje įtvirtintas ir bendresnis principas, t. y. gero teisingumo vykdymo principas. Todėl Europos Žmogaus Teisių Teismas nurodo, kad reikia nustatyti teisingą šio pagrindinio reikalavimo skirtingų aspektų pusiausvyrą.

36 Europos Žmogaus Teisių Teismas nurodė, kad byla yra labai sudėtinga, kai įtarimai susiję su „baltųjų apykaklių“ nusikaltimais, konkrečiai sukčiavimu stambiu mastu, kai įtraukiamos kelios bendrovės ar vykdomi sudėtingi sandoriai, kuriais siekiama išvengti tyrimo organų kontrolės ir kuriems tirti reikia rimtos buhalterinės apskaitos ir finansinės ekspertizės. Žr., be kita ko, 2000 m. rugpjūčio 1 d. Sprendimą *C.P. ir kiti prieš Prancūziją* (CE:ECHR:2000:0801JUD003600997, 26 punktas ir nurodyta jurisprudencija), susijusį su ekonomine ir finansine byla dėl piktnaudžiavimo bendrovės turtu, piktnaudžiavimo pasitikėjimu, dokumentų klastojimo, suklastotų dokumentų naudojimo ir sukčiavimo, kurioje kaltinta kelių bendrovių grupė ir įtraukti keli asmenys. Šioje byloje Europos Žmogaus Teisių Teismas nusprendė, kad pagrindinis šios bylos požymis buvo jos sudėtingumas, nes ji susijusi su sukčiavimu stambiu mastu, į kurį buvo įtrauktos kelios bendrovės, kad šios rūšies nusikalstama veika padaryta vykdant sudėtingus sandorius, kuriais siekta išvengti tyrimo organų kontrolės, kad pirminė teisminių institucijų užduotis buvo susekti tarpusavyje susijusių bendrovių tinklą ir nustatyti kiekvienos iš jų tikruosius tarpusavio ryšius instituciniu, administraciniu ir finansiniu požiūriu, būtinais kviesti tarptautinius prašymus atlikti procesinius veiksmus ir atlikti rimtą buhalterinės apskaitos ir finansinę ekspertizę.

37 2012 m. liepos 11 d. Direktyvos pasiūlymas COM(2012) 363 *final* (toliau – PIF direktyvos pasiūlymas). Šia direktyva siekiama nustatyti būtiniausias taisykles dėl nusikalstamų veikų, sankcijų ir senaties terminų kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu ir kita neteisėta veikla srityje apibrėžties, siekiant veiksmingai padėti užtikrinti stipresnę apsaugą nuo tiems finansiniams interesams kenkiančių nusikaltimų. Be to, ja siekiama padidinti apsaugos lygį, kuris dabar nustatytas pagal 1995 m. liepos 26 d. Liuksemburge pasirašytą Konvenciją dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengtą vadovaujantis ESS K.3 straipsniu (OL C 316, 1995, p. 48; 2004 m. specialiusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 8 t., p. 57, toliau – PIF konvencija), kurią ši direktyva pakeis konvenciją ratifikavusioms valstybėms narėms.

95. Nors iš tikrųjų PIF direktyvos pasiūlyme numatyti ilgesni senaties terminai, kad teisėsaugos institucijos galėtų imtis veiksmų pakankamai ilgą laikotarpį, siekdamos veiksmingai kovoti su tokiomis nusikalstamomis veikomis, šiame pasiūlyme taip pat numatytas maksimalus ir absoliutus terminas, per kurį gali vykti teismo procesas.

96. Taigi lieka neaišku, kodėl šiame projekte siūloma senaties sistema, kuri pakartoja nagrinėjamoje byloje aptariamą procesinėmis normomis grindžiamą tvarką, darančią tokį patį poveikį kaip kartu taikomos Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinė pastraipa ir 161 straipsnio antra pastraipa, ir, mano nuomone, ji yra verta tokios pačios kritikos, nes realiai kelia tokį patį pavojų.

97. Iš tikrųjų dėl tokio pobūdžio nuostatų atsakomybė už tai, kad byloje nepriimtas teismo sprendimas, perkeliama teisminėms institucijoms. Tai reiškia, kad užmirštama, jog bylų nagrinėjimo veiksmingumą lemia teisėsaugos institucijoms suteiktos priemonės, o jei jų nesuteikta, visada bus galimybė išvengti Sąjungos teisėje nustatytų pareigų vykdymo. Tokiu atveju kyla grėsmė, kad sunkiausiomis ir sudėtingiausiomis laikomos bylos bus nagrinėjamos greitai, o tai neleis užtikrinti veiksmingos ir atgrasomos sankcijos už nusikalstamą veiką ir per pakankamą laikotarpį nubausti ją padariusius asmenis. Todėl, nors ketinimai patys geriausi, kyla grėsmė, kad bus palankesnės sąlygos pinigų plovimui ir neteisėtos veikos finansavimui, o tai ypač kenkia Sąjungai ir jos piliečiams, kurių interesai galiausiai ir nukentės.

98. Nors manau, kad visiškai teisėta nustatyti terminą, kurio eiga prasideda nusikalstamos veikos padarymo dieną ir kuriam pasibaigus nebegali būti pradėtas joks persekiojimas, jeigu nebuvo atliktas joks tyrimas, kol suėjo šis terminas, vis dėlto būtina, kad prasidėjęs baudžiamasis procesas galėtų vykti, kol bus užbaigtas, o kiekvienas procesinis veiksmas būtų senaties terminą nutraukiantis veiksmas, po kurio visas senaties terminas skaičiuojamas iš naujo, ir vienintelis apribojimas, kuriuo galima remtis, yra protingo termino principo, kaip jį apibrėžė Europos Žmogaus Teisių Teismas, paisymas.

99. Mano nuomone, ši nuoroda į protingo termino principą yra visoms valstybėms narėms nustatytas reikalavimas.

100. Iš tikrųjų Sąjungos finansinių interesų apsaugos srityje šios valstybės narės taiko Sąjungos teisę, taigi Chartijos nuostatos joms yra privalomos. Chartijos 47 straipsnio ir EŽTK 6 straipsnio 1 dalies nuostatos, susijusios su bylos nagrinėjimu per protingą terminą, yra tapačios, todėl valstybėms narėms privaloma pirmiau priminta Europos Žmogaus Teisių Teismo pateikta apibrėžtis.

101. Dėl šios priežasties manau, kad Teisingumo Teismas senaties termino nutraukimo sąvoką turėtų pripažinti autonomiška Sąjungos teisės sąvoka ir ją apibrėžti taip, kad kiekvienas baudžiamojo persekiojimo veiksmas ir kiekvienas kitas jį pratęsiantis būtinas veiksmas nutraukia senaties termino eigą, o po šio veiksmo iš naujo skaičiuojamas pradiniam terminui tapatus senaties terminas; taigi jau praėjęs senaties termino laikas neįskaičiuojamas.

102. Tik tokio pobūdžio apibrėžtis leis užtikrinti baudžiamąjį persekiojimą už šios rūšies nusikalstamas veikas.

103. Nors derantis dėl PIF direktyvos pasiūlymo priėmimo ir Europos prokuratūros įsteigimo siekiama nustatyti bendrą sukčiavimo apibrėžtį ir taikytinų sankcijų dydį, toks suderinimas gali duoti teigiamų rezultatų tik jeigu kartu bus nustatytos veiksmingos tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo priemonės ir, visų pirma, vienoda senaties termino taikymo tvarka visoje Sąjungoje.

104. Priešingu atveju Europos prokuratūra³⁸ bus bejėgė, o tai paveiks ir gerą laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės veikimą.

105. Iš tikrųjų ar galima leisti, kad bendroje erdvėje, o tokios laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės siekiama, dėl tos pačios Sąjungos finansiniams interesams kenkiančios nusikalstamos veikos vienoje valstybėje narėje jau būtų suėjęs senaties terminas, o kaimyninėje valstybėje dėl jos galėtų būti priimtas galutinis apkaltinamasis nuosprendis?

106. Kadangi tokia situacija jau susiklostė, iš esmės svarbu pasiekti, kad senaties termino taisyklės būtų suderintos ir būtų užtikrinta lygiavertė ir vienoda Sąjungos finansinių interesų apsauga visose valstybėse narėse ir taip išvengta, kad nusikalstamas veikas padarę asmenys galėtų būti beveik nebaudžiami, nes gali pasinaudoti jų interesams palankiaisiais baudžiamosios teisės aktais, o tai keltų *forum shopping* grėsmę³⁹.

107. Šiuo klausimu jau kelerius metus Komisija nepaliauja kartoti, kad esama sistema turi trūkumų, nes jos teisinis pagrindas labai fragmentiškas dėl tradicijų ir teisės sistemų įvairovės, PIF konvencijos ratifikavimo ar jos neratifikavimo⁴⁰ ir valstybių narių nustatytų baudžiamosios politikos prioritetų⁴¹. Atsižvelgdama į nusikalstamas veikas padariusių asmenų judumą ir iš neteisėtų veikų gaunamas pajamas, dėl kurių daroma žala Sąjungos finansiniams interesams, į tai, kad dėl šių priežasčių tarpvalstybinio pobūdžio tyrimai yra sudėtingi, dabar valstybių nustatytus šioje srityje taikomus senaties terminus Komisija vertina kaip nepritaikytus⁴².

38 Žr. 2013 m. liepos 17 d. pasiūlymą „Tarybos reglamentas dėl Europos prokuratūros įsteigimo“ (COM(2013) 534 *final*) ir 2017 m. sausio 31 d. Tarybos reglamento dėl Europos prokuratūros įsteigimo projektą (Dokumentas Nr. 5766/17). Jei šis reglamento projektas bus priimtas, Europos prokuratūra turės kompetenciją tirti visas nusikalstamas veikas, kuriomis daroma žala Sąjungos finansiniams interesams, įskaitant tarpvalstybinio pobūdžio sukčiavimą PVM srityje. 2017 m. balandžio 3 d. šešiolika valstybių narių pranešė apie ketinimą pradėti glaudesnę bendradarbiavimą steigiant Europos prokuratūrą: Belgijos Karalystė, Bulgarijos Respublika, Čekijos Respublika, Vokietijos Federacinė Respublika, Graikijos Respublika, Ispanijos Karalystė, Prancūzijos Respublika, Kroatijos Respublika, Kipro Respublika, Lietuvos Respublika, Liuksemburgo Didžioji Hercogystė, Portugalijos Respublika, Rumunija, Slovėnijos Respublika, Slovakijos Respublika ir Suomijos Respublika.

39 Taip pat žr. Europos Audito Rūmų **specialiosios ataskaitos Nr. 24/2015 „Kova su sukčiavimu PVM Bendrijos viduje: reikia imtis daugiau veiksmų“** 93 punktą, kuriame nurodyta: „Sukčiavimas PVM yra dažnai siejamas su organizuotu nusikalstamumu. Iš dingusio prekiautojo Bendrijos viduje sukčiavimo schemas gautos įplaukos dažniausiai dar kartą investuojamos į kitą nusikalstamą veiką. Todėl būtina, kad būtų patvirtintas bendras daugiadalykis požiūris į sukčiavimo PVM [Sąjungos viduje] problemos sprendimą.“ (p. 36)

40 Pagal PIF konvenciją *de facto* sukurta kelių greičių sistema, todėl susidarė teisinių situacijų įvairovė ir atitinkamose valstybėse narėse ji turi įstatymo galią arba jos neturi.

41 Žr. 2001 m. gruodžio 11 d. Komisijos žaliąją knygą dėl Bendrijos finansinių interesų apsaugos baudžiamosios teisės priemonėmis ir dėl Europos prokuroro pareigybės įsteigimo (COM(2001) 715 *final*); 2011 m. gegužės 26 d. **Komisijos komunikatą Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Europos Sąjungos finansinių interesų apsauga taikant baudžiamosios teisės normas ir atliekant administracinius tyrimus. Integruota mokesčių mokėtojų lėšų apsaugos politika“** (COM(2011) 293 *final*); PIF direktyvos pasiūlymą; 2013 m. liepos 17 d. **Komisijos komunikatą Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Geresnė Sąjungos finansinių interesų apsauga. Europos prokuratūros įsteigimas ir Eurojusto reforma“** (COM(2013) 532 *final*); 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos komunikatą Europos Parlamentui, Tarybai ir nacionaliniams parlamentams dėl **pasiūlymo dėl Tarybos reglamento dėl Europos prokuratūros įsteigimo peržiūrėjimo subsidiarumo principo atžvilgiu pagal Protokolą Nr. 2** (COM(2013) 851 *final*) (2.3 punktą); 2013 m. liepos 17 d. pasiūlymą „Tarybos reglamentas dėl Europos prokuratūros įsteigimo“ (COM(2013) 534 *final*) (konkrečiai žr. finansinės pažymos 1.5 punktą, p. 55); 2017 m. sausio 31 d. Tarybos reglamento dėl Europos prokuratūros įsteigimo projektą (dokumentas Nr. 5766/17) ir, galiausiai, 2017 m. gegužės 16 d. Komisijos komunikatą Europos Parlamentui **pagal SESV 294 straipsnio 6 dalį dėl per pirmąjį svarstymą priimtos Tarybos pozicijos siekiant priimti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis** (COM(2017) 246 *final*) (3 punktą).

42 Žr. PIF direktyvos pasiūlymo 15 konstatuojamąją dalį ir 2011 m. gegužės 26 d. Komisijos darbo dokumentą, skelbiamą tik anglų kalba: „Commission staff working paper to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Accompanying the document communication from the Commission on the protection of the financial interests of the European Union by criminal law and by administrative investigations: An integrated policy to safeguard taxpayers' money“ (SEC(2011) 621)), p. 3 ir 4. Žr. 2012 m. liepos 19 d. Komisijos ataskaitą Europos Parlamentui ir Tarybai **„Europos Sąjungos finansinių interesų apsauga. Kova su sukčiavimu – 2011 m. metinė ataskaita“** (COM(2012) 408 *final*), kurioje Komisija nurodė, kad sėkmingo baudžiamojo persekiojimo už Sąjungos biudžetui padarytas nusikalstamas veikas procentinis dydis labai skiriasi, nelygu valstybė narė (nuo 14 % iki 80 %). Europos kovos su sukčiavimu tarnyba (OLAF) vienuoliktose veiklos ataskaitoje taip pat analizavo šių bylų teismo nagrinėjimo valstybėse narėse eigą per dvylikos metų laikotarpį ir konstatavo, kad „labai skiriasi valstybių pajėgumas per protingą terminą užbaigti su ES biudžetu susijusius tyrimus ir baudžiamuosius persekiojimus priimant apkaltinamąjį nuosprendį“ (p. 42–44 ir konkrečiai p. 43 pateikta lentelė). Ataskaita skelbiama šiuo interneto adresu: https://ec.europa.eu/anti-fraud/sites/antifraud/files/docs/body_rep_olaf_2010_en.pdf.

108. Turėdamas omeny visas šias aplinkybes ir remdamasis Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatyto principu, manau, kad SESV 325 straipsnio 1 ir 2 dalis reikia aiškinti taip, kad pagal jas reikalaujama, jog nacionalinis teismas, kaip bendrąją Sąjungos teisę taikantis teismas, netaikytų absoliutaus senaties termino, nustatyto kartu taikomose Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinėje pastraipoje ir 161 straipsnio antroje pastraipoje, jeigu toks reglamentavimas trukdo skirti veiksmingas ir atgrasomas sankcijas už sukčiavimą stambiu mastu, kenkiančiu Sąjungos finansiniams interesams, arba numato ilgesnius senaties terminus dėl sukčiavimo stambiu mastu, kuriuo pažeidžiami atitinkamos valstybės narės finansiniai interesai, nei numatytieji dėl sukčiavimo, kuriuo pažeidžiami Sąjungos finansiniai interesai.

109. Be to, manau, kad senaties termino nutraukimo sąvoka turi būti pripažinta autonomiška Sąjungos teisės sąvoka ir šiuo atžvilgiu apibrėžiama taip, kad kiekvienas baudžiamojo persekiojimo veiksmas ir kiekvienas kitas jį pratęsiantis būtinas veiksmas nutraukia senaties termino eigą, o po šio veiksmo iš naujo skaičiuojamas pradiniam terminui tapatus terminas; taigi jau praėjęs senaties termino laikas neįskaičiuojamas.

B. Dėl sąlygų, kuriomis nacionaliniai teismai turi netaikyti kartu taikomų Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinės pastraipos ir 161 straipsnio antros pastraipos

1. Taikytini kriterijai

110. Remdamiesi Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatyto principu, nacionaliniai teismai turi netaikyti Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinės pastraipos ir 161 straipsnio antros pastraipos nuostatų, jeigu jomis užkertamas kelias „daugeliu sukčiavimo stambiu mastu, darančio žalą Europos Sąjungos finansiniams interesams, atveju <...> skirti veiksmingas ir atgrasančias sankcijas“⁴³.

111. *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) nurodė, kad kriterijai, kuriais remdamiesi nacionaliniai teismai turi netaikyti Baudžiamojo kodekso nuostatų, yra neaiškūs ir bendro pobūdžio. Kadangi nėra gairių ar bet kokių kitų patikslinimų Sprendime *Taricco ir kt.*, nacionalinis teismas iš tikrųjų negali vienareikšmiškai apibrėžti atvejų, kai žala Sąjungos finansiniams interesams laikytina „didele“, ir atvejų, kai nagrinėjamų senaties taisyklių taikymas lemtų tai, kad būtų užkertamas kelias „daugeliu <...> atveju <...> skirti veiksmingas ir atgrasančias sankcijas“⁴⁴.

112. Iš tikrųjų vykstant baudžiamajam procesui sunku konkrečiai reikalauti, kad nacionalinis teismas pasiektų tikslą, pavyzdžiui, kovoti su nusikalstamomis veikomis PVM srityje, ir reikalauti, kad jis netaikytų materialinės baudžiamosios teisės normos, susijusios su nusikaltimų ir bausmių senatimi, remdamasis kriterijumi, kuriam, kaip gali atrodyti, ir taip yra iš tikrųjų, iš dalies reikalingas subjektyvus vertinimas.

113. Sprendime *Taricco ir kt.* nustatytas kriterijus grindžiamas sisteminio nebaudžiamumo grėsmės egzistavimu.

114. Sisteminio pobūdžio vertinimas bylą nagrinėjančiam nacionaliniam teismui iš tikrųjų gali būti sudėtingas dalykas, nes, žvelgiant iš šalies, gali atrodyti, kad ši užduotis iš dalies susijusi su teismo subjektyviu vertinimu.

43 Šio sprendimo 58 punktas. Pasviruoju šriftu išskirta mano.

44 Minėto sprendimo 58 punktas. Pasviruoju šriftu išskirta mano.

115. Žinoma, sisteminio pobūdžio kriterijaus vertinimą galėtų lemti objektyvių kriterijų taikymas ar Italijos aukščiausiojo teismo pateiktas bendras vertinimas, kuris būtų privalomas visiems nacionaliniams teismams. Vis dėlto iš teismo posėdyje vykusių ginčų nematyti, kad toks sprendimas galimas pagal nacionalinės teisės aktus. Beje, Italijos Respublika dėl šio aspekto negalėjo pateikti pakankamai garantijų, bet reikia akcentuoti tai, kad iš jos elgesio akivaizdžiai matyti noras rasti Sąjungos teisę atitinkantį ir jai pritaikytą sprendimą.

116. Todėl siūlau šią pareigą grįsti vien pažeidimo pobūdžiu, o jį apibrėžti turi būtent Sąjungos teisės aktų leidėjas.

117. Konstatuoju, kad dėl PIF direktyvos pasiūlymo priėmimo vykusiose derybose Sąjungos teisės aktų leidėjas Sąjungos finansiniams interesams kenkiančios sunkios nusikalstamos veikos, įskaitant PVM sukčiavimą, sąvoką apibrėžė kaip apimančią visas nusikalstamas veikas, susijusias su dviejų ar daugiau valstybių narių teritorija, kuriomis padaryta iš viso 10 milijonų EUR sumą viršijanti žala, o ši žalos riba gali būti peržiūrėta⁴⁵.

2. Dėl Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatytos pareigos galiojimo laiko atžvilgiu

118. Remiantis Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatytu principu, nacionalinis teismas prireikus turi netaikyti kartu taikomų Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinės pastraipos ir 161 straipsnio antros pastraipos nuostatų nagrinėjamosiose bylose, kad pagal SESV 325 straipsnį būtų užtikrinta veiksminga sankcija už konstatuotą sukčiavimą.

119. Kaip nurodžiau, *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) mano, kad nacionalinis teismas negali vykdyti šios pareigos dėl nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principo vietos ir taikymo apimties Italijos teisės sistemoje.

120. Šiuo klausimu *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) teigia, kad pagal Chartijos 53 straipsnį Italijos Respublika gali taikyti savo pagrindinių teisių apsaugos standartus, nes jie didesni nei tie, kurie išplaukia iš Chartijos 49 straipsnio išaiškinimo, todėl nacionalinis teismas gali nevykdyti Teisingumo Teismo nustatytos pareigos.

121. Be to, *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) remiasi ESS 4 straipsnio 2 dalimi ir teigia, kad pagal Sąjungos teisę negali būti tokio priverstinio jos vykdymo nekeliant grėsmės nacionaliniam savitumui, o konkrečiai – Italijos Respublikos konstituciniam savitumui.

122. Nepritariu *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) siūlomam aiškinimui.

a) Dėl nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principo taikymo apimties Sąjungos teisėje

123. Pirma, žinoma, kad baudimas už žalą Sąjungos finansiniams interesams patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį, o nacionalinis teismas turi užtikrinti šios teisės, ypač pirminės teisės, veiksmingumą.

124. Sąjungos teisėje nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principas įtvirtintas Chartijos 49 straipsnyje. Pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį šis straipsnis skirtas valstybėms narėms, kai jos įgyvendina Sąjungos teisę, o taip yra šioje byloje.

⁴⁵ PIF direktyvos pasiūlymo 14 konstatuojamojoje dalyje Komisija nusprendė, kad sukčiavimo stambiu mastu atvejais turi būti apibrėžti „nustatant tam tikrą minimalią bendrą žalą (išreikštą pinigų suma), kurią dėl nusikalstamos veikos patyrė Sąjungos <...> biudžetas“.

125. Remiantis Su Pagrindinių teisių chartija susijusiais išaiškinimais⁴⁶, Chartijos 49 straipsnio 1 dalis (išskyrus paskutinį sakinį) ir 2 dalis atitinka EŽTK 7 straipsnį. Pagal Chartijos 52 straipsnio 3 dalį, kadangi joje nurodytų teisių, atitinkančių EŽTK garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta šioje Konvencijoje, ši nuostata netrukdo Sąjungos teisėje numatyti didesnės apsaugos.

126. Sprendimo *Taricco ir kt.* 54–56 punktuose Teisingumo Teismas nusprendė, kad Chartijos 49 straipsnyje įtvirtintas principas apima tik nusikalstamų veikų apibrėžimą ir už jas taikytinų bausmių dydį. Kadangi šis principas netaikomas senaties terminų nustatymui, Teisingumo Teismas nusprendė, kad pagal šį principą nacionaliniam teismui nagrinėjamoje byloje nedraudžiama taikyti ilgesnio senaties termino, nei buvo nustatytas nusikalstamos veikos padarymo momentu.

127. Šis vertinimas visiškai dera su Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija dėl nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principo taikymo apimties.

128. Europos Žmogaus Teisių Teismas apibendrina senaties termino taisyklių taikymo bendruosius principus Sprendime *Coëme ir kiti prieš Belgiją*⁴⁷ ir juos neseniai patvirtino Sprendime *Previti prieš Italiją*⁴⁸ ir Sprendime *Borcea prieš Rumuniją*⁴⁹.

129. EŽTK 7 straipsnyje įtvirtintas nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principas: „Nors pagal jį draudžiama būtent išplėsti egzistuojančių nusikalstamų veikų taikymo sritį veiksams, kurie anksčiau nebuvo laikomi nusikalstama veika, taip pat pagal jį draudžiama taikyti baudžiamąjį įstatymą, plečiamą kaltinamojo nenaudai, pavyzdžiui, pagal analogiją. Vadinasi, įstatyme turi būti aiškiai apibrėžtos nusikalstamos veikos ir už jas skiriamos bausmės. Ši sąlyga tenkinama, kai teisės subjektas iš atitinkamos nuostatos formuluotės ir prireikus iš teismų pateikto jos išaiškinimo gali suprasti, kokie veiksmai ir neveikimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę.“⁵⁰

130. Europos Žmogaus Teisių Teismas nurodė: „[EŽTK] 7 straipsnyje nustatytos galiojimo atgaline data taisyklės taikomos tik nusikalstamas veikas ir už jas skiriamas bausmes reglamentuojančioms nuostatoms.“⁵¹ Taigi, Europos Žmogaus Teisių Teismo nuomone, jis turi įsitikinti, kad „tuo momentu, kai kaltinamasis atliko veiksmus, dėl kurių vykdomas persekiojimas ir dėl kurių galbūt bus nuteistas, egzistavo teisės nuostata, pagal kurią už šiuos veiksmus baudžiama, ir kad skirta bausmė neviršija šioje nuostatoje nustatytos ribos.“⁵²

131. Tačiau Sprendime *Coëme ir kiti prieš Belgiją*⁵³ Europos Žmogaus Teisių Teismas nusprendė, kad nacionaliniai teismai pagrįstai taikė *tempus regit actum* principą, kiek tai susiję su procesiniais įstatymais, t. y. nagrinėjamose bylose iš karto taikė senaties taisykles pakeičiančius įstatymus.

46 Žr. Su Pagrindinių teisių chartija susijusius išaiškinimus (OL C 303, 2007, p. 17).

47 2000 m. birželio 22 d. EŽTT sprendimas, CE:ECHR:2000:0622JUD003249296.

48 2013 m. vasario 12 d. EŽTT sprendimas, CE:ECHR:2013:0212DEC000184508.

49 2015 m. rugsėjo 22 d. EŽTT sprendimas, CE:ECHR:2015:0922DEC005595914.

50 2000 m. birželio 22 d. EŽTT sprendimas *Coëme ir kiti prieš Belgiją*, CE:ECHR:2000:0622JUD003249296, 145 punktas.

51 2015 m. rugsėjo 22 d. EŽTT sprendimas *Borcea prieš Rumuniją*, CE:ECHR:2015:0922DEC005595914, 60 punktas.

52 2000 m. birželio 22 d. EŽTT sprendimas *Coëme ir kiti prieš Belgiją*, CE:ECHR:2000:0622JUD003249296, 145 punktas.

53 2000 m. birželio 22 d. EŽTT sprendimas, CE:ECHR:2000:0622JUD003249296.

132. Europos Žmogaus Teisių Teismas nurodė, kad senaties terminus pailginančio įstatymo taikymas iš karto nepažeidžia EŽTK 7 straipsnio, „nes šios nuostatos negalima aiškinti taip, kad pagal ją draudžiama iš karto taikant procesinį įstatymą pailginti senaties terminus, kai dėl inkriminuojamų veikų visai nebuvo suėjęs senaties terminas“⁵⁴. Taigi Europos Žmogaus Teisių Teismas senaties taisyklės pripažino „procesiniu įstatymu“. Jis pažymėjo, kad senaties taisyklėmis neregamentuojamos nusikalstamos veikos ir už jas skiriamos bausmės ir jos gali būti aiškinamos kaip išankstinė bylos nagrinėjimo sąlyga⁵⁵.

133. Todėl Sprendime *Previti prieš Italiją*⁵⁶ EŽTT pripažino naujas senaties taisykles, įvestas pagal Įstatymą *ex-Cirielli*, procesinėmis normomis. Primenu, kad šiuo įstatymu įvesti reikšmingi pakeitimai, nagrinėti byloje, kurioje priimtas Sprendimas *Taricco ir kt.*, aktualūs ir šioje byloje.

134. Byloje, kurioje priimtas Sprendimas *Previti prieš Italiją*⁵⁷, EŽTT konkrečiai buvo prašoma įvertinti, ar sąlygos, kuriomis taikyti naujieji senaties terminai, atitiko EŽTK 7 straipsnio reikalavimus. Toje byloje kasatorius, kurio skundas buvo nagrinėjamas kasacine tvarka, skundėsi tuo, kad jam nebuvo taikytas už korupcijos nusikalstamą veiką nustatytas trumpesnis, t. y. nuo 15 metų sutrumpintas iki 8 metų, senaties terminas. Iš tikrųjų pagal teisės aktų leidėjo įvestą pereinamojo laikotarpio tvarką naujos kaltinamajam palankesnės nuostatos dėl senaties turėjo būti taikomos visose nagrinėjamosiose bylose nuo įstatymo įsigaliojimo dienos, išskyrus bylas, nagrinėjamas *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas), todėl kasatoriui *de facto* jos negalėjo būti taikomos.

135. Taigi buvo keliamas klausimas, ar senaties terminus nustatančioms nuostatoms, kaip ir nusikalstamas veikas ir už jas skiriamas bausmes reglamentuojančioms nuostatoms, taikomos specialios galiojimo atgaline data taisyklės, apimančios švelnesnio baudžiamojo įstatymo galiojimo atgaline data principą.

136. Tam, kad atsakytų į šį klausimą ir įvertintų su EŽTK 7 straipsnio pažeidimu susijusį kaltinimą, Europos Žmogaus Teisių Teismas nagrinėjo, ar Įstatyme *ex-Cirielli* buvo materialinės baudžiamosios teisės nuostatų.

137. Jis atsakė neigiamai ir Įstatymu *ex-Cirielli* įvestus teisės aktų pakeitimus pripažino „procesinėmis normomis“.

138. Remdamasis savo suformuota jurisprudencija, Europos Žmogaus Teisių Teismas priminė, kad senaties terminą reglamentuojančios normos, atsižvelgiant į tai, kad jose neapibrėžtos nusikalstamos veikos ir už jas skirtinos bausmės, gali būti aiškinamos taip, kad jose nustatyta paprasta išankstinė bylos nagrinėjimo sąlyga, todėl jos gali būti priskiriamos prie „proceso įstatymų“⁵⁸.

54 2015 m. rugsėjo 22 d. EŽTT sprendimas, CE:ECHR:2015:0922DEC005595914, 64 punktas.

55 2013 m. vasario 12 d. EŽTT sprendimo *Previti prieš Italiją*, CE:ECHR:2013:0212DEC000184508, 80 punktas. Tam, kad nustatytų, ar nuostata priskiriama prie materialinės baudžiamosios teisės, ar prie baudžiamojo proceso teisės, Europos Žmogaus Teisių Teismas nagrinėja, kiek ši nuostata daro poveikį nusikalstamos veikos kvalifikavimui ar bausmės griežtumui. 2009 m. rugsėjo 17 d. Sprendime *Scoppola prieš Italiją* (CE:ECHR:2009:0917JUD001024903, 110–113 punktai) Europos Žmogaus Teisių Teismas, nurodęs, kad pagal nacionalinę teisę galiojanti procesinė nuostata darė poveikį skirtinos bausmės griežtumui, nusprendė, kad ši nuostata iš tikrųjų priskiriama prie materialinės baudžiamosios teisės, kuriai taikomas EŽTK 7 straipsnio 1 dalies paskutinis sakiny.

56 2013 m. vasario 12 d. EŽTT sprendimas, CE:ECHR:2013:0212DEC000184508.

57 2013 m. vasario 12 d. EŽTT sprendimas, CE:ECHR:2013:0212DEC000184508.

58 2013 m. vasario 12 d. EŽTT sprendimas, CE:ECHR:2013:0212DEC000184508, 80 punktas.

139. Taigi Europos Žmogaus Teisių Teismas nusprendė, kad, priešingai nei dėl nuostatų, kuriose apibrėžtos nusikalstamos veikos ir už jas skirtinos bausmės⁵⁹, pagal EŽTK 7 straipsnį nedraudžiama nagrinėjamosiose bylose iš karto taikyti (*tempus regit actum*) senaties terminus pailginantį įstatymą, kai dėl inkriminuojamų veikų visai nebuvo pasibaigęs senaties terminas⁶⁰ ir nėra savavaliavimo⁶¹.

140. Kadangi Įstatymu *ex-Cirielli* įvestos senaties taisyklės turėjo būti laikomos „proceso įstatymais“, o pereinamojo laikotarpio tvarka nebuvo nepagrįsta ar savavališka, Europos Žmogaus Teisių Teismas nusprendė, kad pagal EŽTK Italijos teisės aktų leidėjui niekas nedraudė nustatyti, kad šios nuostatos taikomos įstatymo įsigaliojimo momentu nagrinėjamosioms byloms.

141. Atsižvelgdamas į šiuos argumentus, manau, kad, turint omeny Chartijos 49 straipsnio turinį ir Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuotą jurisprudenciją dėl EŽTK 7 straipsnyje įtvirtinto nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principo taikymo apimties, nacionaliniam teismui, kai jis vykdo pagal Sąjungos teisę jam tenkančias pareigas, visiškai nedraudžiama nagrinėjamosiose bylose netaikyti Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinėje pastraipoje ir 161 straipsnio antroje pastraipoje įtvirtintų nuostatų.

142. *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) teigia ir tai, kad Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatytas principas nesuderinamas su EŽTK 7 straipsnio reikalavimais, o konkrečiai – su numatomumo reikalavimu, nes atitinkami subjektai, atsižvelgdami į faktinių aplinkybių metu galiojusius norminius teisės aktus, negalėjo pagrįstai numatyti, kad pagal Sąjungos teisę, būtent SESV 325 straipsnį, teismui bus nustatyta pareiga netaikyti Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinės pastraipos ir 161 straipsnio antros pastraipos⁶².

143. Tačiau man atrodo, kad atitinkami subjektai negalėjo nežinoti, jog dėl dabar jiems inkriminuojamų nusikalstamų veikų gali kilti baudžiamoji atsakomybė, o jeigu bus priimtas galutinis apkaltinamasis nuosprendis, gali būti skirta įstatyme nustatyta bausmė. Šie veiksmai jų atlikimo metu buvo nusikalstamos veikos, o bausmės ne griežtesnės už tas, kurios buvo skiriamos tų veiksmų atlikimo momentu. Nemanau, jog dėl to, kad nacionalinis teismas vykdys šią pareigą, atitinkami asmenys patirs didesnę žalą nei ta, kurią jie galėjo patirti nusikalstamos veikos padarymo metu.

b) Dėl Chartijos 53 straipsnio taikymo apimties

144. *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) taip pat nurodo, kad Chartijos 53 straipsnio nuostatomis prieštarauja tai, kad būtų vykdoma Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatyta pareiga.

145. Iš tikrųjų *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) siūlo aiškinimą, kad pagal Chartijos 53 straipsnį Italija turi teisę taikyti Konstitucijoje garantuojamų pagrindinių teisių apsaugos standartą, nes jis viršija tą, kuris išplaukia iš Chartijos 49 straipsnio išaiškinimo, ir kad šiam straipsniui prieštarauja Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatytos pareigos vykdymas.

146. Toks aiškinimas nacionaliniam teismui leistų nevykdyti šios pareigos, nes ji reiškia šiam teismui reikalavimą netaikyti aptariamų senaties taisyklių nagrinėjamosiose bylose.

59 Remiantis Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, EŽTK 7 straipsnyje įtvirtintos galiojimo atgaline data taisyklės taikomos tik toms nuostatomis, kuriose apibrėžiamos nusikalstamos veikos ir už jas skirtinos bausmės. Iš esmės jos netaikomos proceso įstatymams, dėl kurių Teisingumo Teismas, remdamasis principu *tempus regit actum*, nusprendė, kad jų taikymas iš karto yra pagrįstas.

60 Konkrečiai žr. 2000 m. birželio 22 d. EŽTT sprendimo *Cöeme ir kiti prieš Belgiją*, CE:ECHR:2000:0622JUD003249296, 149 punktą.

61 2013 m. vasario 12 d. EŽTT sprendimo *Previti prieš Italiją*, CE:ECHR:2013:0212DEC000184508, 80–85 punktai.

62 2015 m. rugsėjo 22 d. EŽTT sprendimo *Borcea prieš Rumuniją*, CE:ECHR:2015:0922DEC005595914, 59 punktas.

147. Taigi dėl *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) pateiktų klausimų kyla abejonių, susijusių su valstybių narių veiksmų laisve, kurią jos turi nustatydamos norimų užtikrinti pagrindinių teisių apsaugos lygį, kai įgyvendina Sąjungos teisę.

1) Pirminės pastabos⁶³

148. Nors Chartijos saugomų teisių aiškinimu turi būti siekiama aukšto apsaugos lygio, kaip tai matyti iš Chartijos 52 straipsnio 3 dalies ir 52 straipsnio 4 dalies išaiškinimų, svarbu pažymėti, kad tas lygis turi būti „Sąjungos teisei pritaikytas“ apsaugos lygis, kaip, beje, patikslinta minėtuose išaiškinimuose.

149. Taigi primenamas principas, kuriuo jau seniai vadovaujamosi Sąjungoje aiškinant pagrindines teises, t. y. kad pagrindinių teisių apsauga Sąjungoje turi būti užtikrinama atsižvelgiant į jos struktūrą ir tikslus⁶⁴. Šiuo atžvilgiu svarbu ir tai, kad Chartijos preambulėje paminėti pagrindiniai Sąjungos tikslai, o tarp jų ir laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės sukūrimas.

150. Todėl negalima samprotauti remiantis vien tik pagrindinių teisių apsaugos didesniu ar mažesniu lygiu, neatsižvelgiant į Sąjungos veiklos imperatyvus ir Sąjungos teisės specifiką.

151. Saugotinos pagrindinės teisės ir joms taikytinas apsaugos lygis atspindi atitinkamos visuomenės pasirinkimą, susijusį su siekiama teisinga pusiausvyra tarp subjektų ir bendruomenės, kuriai jie priklauso, interesų. Toks pasirinkimas glaudžiai susijęs su vertinimais, kurie apibūdina atitinkamą teisės sistemą, visų pirma atsižvelgiant į jos socialinį, kultūrinį ir istorinį kontekstą, todėl šis pasirinkimas negali būti automatiškai perkeliamas į kitas sistemas.

152. Jei Chartijos 53 straipsnis būtų aiškinamas taip, kad pagal jį valstybėms narėms Sąjungos teisės taikymo srityje leidžiama taikyti savo konstitucines nuostatas, užtikrinančias atitinkamos pagrindinės teisės aukštesnį apsaugos lygį, būtų nepaisoma to, kad siekiamo pagrindinių teisių apsaugos lygio nustatymas yra glaudžiai susijęs su kontekstu, į kurį atsižvelgiant tai daroma.

153. Todėl, net jei siekiama aukšto pagrindinių teisių apsaugos lygio, Sąjungos teisės savitumas reikalauja, kad aiškinant nacionalinę konstituciją nustatytas apsaugos lygis nebūtų savaime taikomas Sąjungos lygiu ir juo negalima remtis taikant Sąjungos teisę.

154. Kiek tai susiję su pagrindinių teisių apsaugos lygiu, kuris turi būti užtikrintas Sąjungos teisės sistemoje, vertinimu, reikia atsižvelgti į Sąjungos veiklos specifinius interesus. Tai pasakytina, be kita ko, ir apie būtiną vienodą Sąjungos teisės taikymą, ir apie reikalavimus, susijusius su laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės kūrimu. Dėl šių specifinių interesų pagrindinių teisių apsaugos lygį reikia reguliuoti atsižvelgiant į susiduriančius skirtingus interesus.

2) Vertinimas

155. Dėl tų pačių motyvų, kaip Teisingumo Teismo nurodyti 2013 m. vasario 26 d. Sprendime *Melloni*⁶⁵, manau, negalima pritarti *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) siūlomam Chartijos 53 straipsnio aiškinimui.

63 Šiuos argumentus nurodžiau išvados, pateiktos byloje, kurioje priimtas Sprendimas *Melloni* (C-399/11, EU:C:2012:600), 106–112 punktuose.

64 Žr. 1970 m. gruodžio 17 d. Sprendimą *Internationale Handelsgesellschaft* (11/70, EU:C:1970:114, 4 punktas).

65 C-399/11, EU:C:2013:107.

156. Toks aiškinimas prieštarauja esminiam Sąjungos teisės sistemos požymiui, t. y. Sąjungos teisės viršenybės principui. Iš tikrųjų šis aiškinimas valstybės narėms suteikia galimybę prieštarauti Teisingumo Teismo nustatytos pareigos, kuri visiškai atitinka Chartiją, vykdymui, remiantis tuo, kad šios pareigos vykdymu nepaisoma aukštesnių šios valstybės Konstitucijoje garantuojamų pagrindinių teisių apsaugos standartų.

157. 2013 m. vasario 26 d. Sprendime *Melloni*⁶⁶ Teisingumo Teismas priminė, kad pagal Sąjungos teisės viršenybės principą tai, kad valstybė narė remiasi nacionalinės teisės nuostatomis, net jeigu jos konstitucinės, negali paveikti Sąjungos teisės veikimo šios valstybės teritorijoje⁶⁷.

158. Chartijos 53 straipsniu patvirtinama, kad, kai įgyvendinant Sąjungos teisės aktą reikalinga imtis nacionalinių įgyvendinimo priemonių, nacionalinės valdžios institucijoms ir teismams iš tikrųjų leidžiama taikyti nacionalinius pagrindinių teisių apsaugos standartus. Vis dėlto Teisingumo Teismas patikslino, kad šis taikymas neturi pažeisti Chartijoje, kaip ją išaiškino Teisingumo Teismas, numatyto apsaugos lygio ir Sąjungos teisės viršenybės, vienovės ir veiksmingumo⁶⁸.

159. Byloje, kurioje priimtas Sprendimas *Melloni*⁶⁹, pateiktoje išvadoje atskiriau situacijas, kai Sąjungos lygiu nustatytas apsaugos lygis, kuris turi būti užtikrinamas, kiek tai susiję su pagrindine teise įgyvendinant Sąjungos veiksmus, nuo tų situacijų, kai dėl šio apsaugos lygio bendrai nesusitarta.

160. Dėl pirmojo atvejo nurodžiau, kad jei valstybė narė *a posteriori* remiasi aukštesnio apsaugos lygio išlaikymu, dėl to pažeidžiama Sąjungos teisės aktų leidėjo pasiekta pusiausvyra, todėl sudaroma kliūtis taikyti Sąjungos teisę. Apsaugos lygis nustatytas taip, kad atitiktų atitinkamų Sąjungos veiksmų tikslus. Toks nustatymas atspindi pusiausvyrą tarp būtinybės užtikrinti Sąjungos veiksmų veiksmingumą ir pakankamos pagrindinių teisių apsaugos.

161. Tačiau antruoju atveju valstybės narės turi didesnę veiksmų laisvę Sąjungos teisės taikymo srityje taikyti didesnę pagrindinių teisių apsaugos lygį, kurį jos nori užtikrinti nacionalinės teisės sistemoje. Vis dėlto atkreipiau dėmesį, kad šiuo atveju tas apsaugos lygis turi būti suderinamas su geru Sąjungos teisės įgyvendinimu ir nekelti grėsmės kitoms pagal Sąjungos teisę saugomoms pagrindinėms teisėms.

162. Remiantis SESV 325 straipsniu, dėl Sąjungos finansinių interesų apsaugos valstybės narės turi imtis nacionalinių priemonių. Pagal lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus šios priemonės turi užtikrinti, kad už šiems interesams kenkiančias nusikalstamas veikas būtų baudžiama ir skiriamos veiksmingos ir atgrasomos baudžiamosios sankcijos. Šiuo atveju, reikalaudamas, kad nagrinėjamose bylose nacionaliniai teismai netaikytų aptariamų senaties taisyklių, Teisingumo Teismas siekia, kad šis tikslas būtų užtikrintas laikantis Chartijos 49 straipsnio ir paisant EŽTK 7 straipsnyje įtvirtinto nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principo nustatytos taikymo srities.

⁶⁶ C-399/11, EU:C:2013:107.

⁶⁷ Šio sprendimo 59 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija.

⁶⁸ 2013 m. vasario 26 d. Sprendimo *Melloni* (C-399/11, EU:C:2013:107) 60 punktą.

⁶⁹ C-399/11, EU:C:2012:600.

163. Žinoma, dabar Sąjungos lygiu bendrai nenustatyta, kokia turi būti nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principo taikymo apimtis ir koks apsaugos lygis šiuo klausimu turi būti suteiktas persekiojamam asmeniui, kai kalbama apie senaties taisyklių taikymą⁷⁰. Todėl iš esmės valstybės narės turi didesnę veiksmų laisvę taikyti didesnę apsaugos standartą, tačiau su sąlyga, kad jis užtikrina Sąjungos teisės viršenybę ir veiksmingumą.

164. Taigi reikia pateikti tris pastabas.

165. Pirmą, nors iš tikrųjų senaties taisyklės dar nebuvo derinamos, Chartijos 47 straipsnio 2 dalyje nustatytas protingo termino principas, kaip ir teisės aktas, kuriame jis įtvirtintas, yra suderintos normos, kuria galima tiesiogiai remtis, pagrindas.

166. Antra, Italijos Konstitucijos 25 straipsnio antroje pastraipoje nurodytas apsaugos standartas, kuriuo remiasi *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas), pažeidžia Sąjungos teisės pirmumą, nes dėl šio standarto sudaroma kliūtis Teisingumo Teismo nustatytos pareigos vykdymui, o ši pareiga atitinka ne tik Chartiją, bet ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją.

167. Galiausiai, trečia, toks taikymas kenkia Sąjungos teisės veiksmingumui, nes dėl nagrinėjamų nusikalstamų veikų, kuriomis daroma žala jos finansiniams interesams, negalės būti priimtas galutinis apkaltinamasis nuosprendis atsižvelgiant į tai, kad nustatytas absoliutus senaties terminas, taigi už jas nebus paskirta bausmė.

168. Todėl manau, kad pagal Chartijos 53 straipsnį valstybės narės teisminei institucijai neleidžiama nevykdyti Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatytos pareigos, remiantis tuo, kad dėl šios pareigos nepaisoma šios valstybės konstitucijoje nustatytų didesnių pagrindinių teisių apsaugos standartų.

c) Dėl Italijos Respublikos konstitucinio savitumo paisymo

169. Trečiasis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo prejudicinis klausimas susijęs su ESS 4 straipsnio 2 dalies taikymo sritimi.

170. Iš tikrųjų *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) teigia, kad Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatyta pareiga, atsižvelgiant į tai, kad ji pažeidžia pagrindinį konstitucinės tvarkos principą, nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principą, gali paveikti nacionalinį savitumą, t. y. Italijos Respublikos konstitucinį savitumą.

171. *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) pabrėžia, kad Sąjungos teisė ir Teisingumo Teismo pateiktas šios teisės išaiškinimas neturi būti laikomi valstybę narę įpareigojančiais atsisakyti jos pagrindinių konstitucinės tvarkos principų, apibrėžiančių nacionalinį savitumą. Todėl Teisingumo Teismo sprendimo vykdymas visada siejamas su jo atitiktimi valstybės narės konstitucinei tvarkai, kurią turi vertinti nacionalinės valdžios institucijos ir šiuo atveju Italijoje – *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas).

⁷⁰ Tokio šio apsaugos lygio suderinimo siekiama, kaip tai matyti iš pasiūlymo dėl PIF direktyvos ir Europos prokuratūros steigimo, nustatant bendrą sukčiavimo, kenkiančio Sąjungos finansiniams interesams, apibrėžtį ir suderinant taikytinas sankcijas ir senaties terminus. Nors šiuose dokumentuose neaptartas klausimas dėl senaties taisyklių procesinio ar materialinio pobūdžio ir dėl to neišspręstas jų galiojimo atgaline data klausimas, šį klausimą neišvengiamai turės nagrinėti Sąjungos teisės aktų leidėjas arba Teisingumo Teismas, kad užtikrintų reikiamą vienodą Sąjungos teisės taikymą ir atsižvelgtų į imperatyvus, susijusius su laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės kūrimu. Tokiu atveju iškils klausimas, ar laikomasi Europos Žmogaus Teisių Teismo pateikto išaiškinimo, t. y. ar Chartijos 49 straipsnio išaiškinimas atitinka EŽTK 7 straipsniu garantuojamo principo nustatytą taikymo sritį, nes, primenu, Europos Žmogaus Teisių Teismas nusprendė, kad senaties taisyklės yra proceso normos, kurios nagrinėjamosiose bylose gali būti taikomos iš karto, remiantis *tempus regit actu* principu, jeigu šis taikymas pagrįstas ir nesavavališkas.

172. Dėl pozicijos, kurios Teisingumo Teismui siūlau laikytis šioje byloje, nepaneigiama būtinybė atsižvelgti į valstybių narių nacionalinį savitumą, kurio dalis neabejotinai yra konstitucinis savitumas⁷¹.

173. Tikrai nelieka užmiršta, kad, kaip nustatyta ESS 4 straipsnio 2 dalyje, Sąjunga turi gerbti valstybių narių nacionalinį savitumą, „neatsiejamą nuo pagrindinių politinių bei konstitucinių jų struktūrų“.

174. Paisoma ir to, kad Chartijos preambulėje priminta, jog imdamasi veiksmų Sąjunga gerbia valstybių narių nacionalinį savitumą.

175. Todėl valstybė narė, mananti, kad pirminės teisės ar antrinės teisės nuostata kelia grėsmę jos nacionaliniam savitumui, gali ją ginčyti, remdamasi ESS 4 straipsnio 2 dalimi.

176. Vis dėlto nemanau, kad šiuo atveju yra tokia situacija.

177. Visų pirma, Teisingumo Teismas ne kartą nusprendė, kad argumentas dėl valstybės narės konstitucijoje įtvirtintų pagrindinių teisių ar nacionalinės konstitucinės sistemos principų pažeidimo nedaro įtakos Sąjungos institucijų priimto akto galiojimui ar jo poveikiui šioje valstybėje, kad būtų išsaugota Sąjungos teisės vienovė ir veiksmingumas. Remiantis suformuota jurisprudencija, šių aktų galiojimas turi būti vertinamas atsižvelgiant tik į Sąjungos teisę⁷².

178. Be to, abejoju dėl to, ar ilgesnio senaties termino taikymas iš karto, vykdant Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatytą pareigą, daro poveikį Italijos Respublikos nacionaliniam savitumui.

179. Iš tikrųjų nereikia painioti to, kas susiję su griežta pagrindinės teisės apsaugos sąvoka, ir poveikio nacionaliniam savitumui ar, konkrečiau kalbant, valstybės narės konstituciniam savitumui. Žinoma, šiuo atveju kalbama apie Italijos Konstitucijos saugomą pagrindinę teisę, į kurios reikšmę turi būti atsižvelgta, vis dėlto tai nereiškia, kad šiuo atveju turi būti taikoma ESS 4 straipsnio 2 dalis.

180. Be to, *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) nenurodė priežasčių, dėl kurių konstitucinės tvarkos aukščiausio principo statusas turi būti suteiktas visiems nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principo aspektams⁷³, taip pat priežasčių, dėl kurių ilgesnio senaties termino taikymas iš karto gali paveikti Italijos Respublikos konstitucinį savitumą.

181. Pažymiu, kad Italijos Konstitucijoje pagrindiniais pripažįstami principai išvardyti jos 1–12 straipsniuose, o nusikaltimų ir bausmių teisėtumo principas juose *a priori* nenurodytas.

182. Žinoma, kad principo taikymo apimtis ir vieta Italijos konstitucinės teisės sistemoje gali būti nustatyta ir konstitucinėje jurisprudencijoje.

71 Šiuo klausimu konkrečiai žr. D. Simon „L'identité constitutionnelle dans la jurisprudence de l'Union européenne“, *L'identité constitutionnelle saisie par les juges en Europe*, Paryžius, Éditions A. Pedone, 2011, p. 27; V. Constantinesco „La confrontation entre identité constitutionnelle européenne et identités constitutionnelles nationales, convergence ou contradiction? Contre point ou hiérarchie?“, *L'Union européenne: Union de droit, Union des droits – Mélanges en l'honneur de Philippe Manin*, Paryžius, Éditions A. Pedone, 2010, p. 79, ir tame pačiame leidinyje J. Mouton „Réflexions sur la prise en considération de l'identité constitutionnelle des États membres de l'Union européenne“, p. 145.

72 Žr. 1970 m. gruodžio 17 d. Sprendimą *Internationale Handelsgesellschaft* (11/70, EU:C:1970:114, 3 punktas).

73 Pagrindinio principo statusą konstitucinės teisės sistemoje nustatė būtent *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) (žr. 1973 m. gruodžio 17 d. Sprendimą Nr. 183/73 ir 1984 m. birželio 8 d. Sprendimą Nr. 170/84), kuris kartais nurodo konstitucinės tvarkos „pagrindinius principus“ ar „aukščiausius principus“ arba „neatimamas asmens teisės“, bet aiškiai šių sąvokų neatskiria. Vis dėlto atrodo, kad skirtumas, į kurį reikia atsižvelgti, egzistuoja, nes, anot *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas), tarptautinės sutarties ratifikavimas siejamas su visų Italijos Konstitucijos nuostatų paisymu, o Sąjungos teisės viršenybė siejama tik su jos aukščiausių principų paisymu.

183. *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) jau patvirtino, kad tik pagrindinio principo „branduolys“ gali pateisinti vadinamosios procedūros „dėl ribų peržengimo“ inicijavimą, išskyrus įvairius institutus, per kuriuos ši teisė gali konkrečiai pasireikšti ir keistis laikui bėgant ir atsižvelgiant į poreikius⁷⁴.

184. Neseniai priimtame sprendime *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) šį požiūrį patvirtino teigdamas, kad konstitucinės tvarkos aukščiausi ar pagrindiniai principai yra tie, kuriuose nurodyta ši tvarka ir kurie sudaro Italijos Konstitucijos branduolį⁷⁵.

185. Be to, byloje, kurioje priimtas 2015 m. birželio 16 d. Sprendimas *Gauweiler ir kt.*⁷⁶, pateiktų pastabų 10 ir 11 punktuose, būtent paaiškinimuose, susijusiuose su vadinamosios procedūros „dėl ribų peržengimo“ inicijavimu, Italijos Respublika patikslino, kad aukščiausi ar pagrindiniai jos konstitucinės tvarkos principai, kurių pažeidimas dėl Sąjungos teisės akto gali pateisinti šios procedūros pradžią⁷⁷, atitinka esmines konstitucines garantijas, kaip antai Italijos Konstitucijos 1 straipsnyje įtvirtintą Italijos Respublikos demokratinį pobūdį ar jos 3 straipsnyje įtvirtintą asmenų lygybės principą, ir neapima procesinių garantijų, kad ir kokios reikšmingos jos yra.

186. Taigi šios aplinkybės neįtikina dėl to, kad Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatyta pareiga, dėl kurios nagrinėjamoje byloje nacionalinis teismas turi iš karto taikyti ilgesnį senaties terminą nei nustatytas nusikalstamos veikos padarymo momentu galiojusiame įstatyme, gali pakenkti Italijos Respublikos nacionaliniam savitumui.

187. Todėl, atsižvelgdamas į visus šiuos argumentus, manau, kad pagal ESS 4 straipsnio 2 dalį valstybės narės teisminėms institucijoms neleidžiama nevykdyti Sprendime *Taricco ir kt.* Teisingumo Teismo nustatytos pareigos, remiantis tuo, kad dėl nagrinėjamoje byloje iš karto taikomo ilgesnio senaties termino nei nustatytas nusikalstamos veikos padarymo momentu galiojusiame įstatyme gali būti pakenkta šios valstybės nacionaliniam savitumui.

VIII. Išvada

188. Atsižvelgdamas į visa tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas, Italija) pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

1. SESV 325 straipsnio 1 ir 2 dalis reikia aiškinti taip, kad pagal jas reikalaujama, kad nacionalinis teismas, kaip bendrąją Sąjungos teisę taikantis teismas, netaikytų absoliutaus senaties termino, nustatyto kartu taikomose *Codice penale* (Baudžiamojo kodekso) 160 straipsnio paskutinėje pastraipoje ir 161 straipsnio antroje pastraipoje, jeigu toks reglamentavimas kliudo skirti veiksmingas ir atgrasomas sankcijas už sukčiavimą stambiu mastu, kuriuo pažeidžiami Europos Sąjungos finansiniai interesai, arba nustato ilgesnius senaties terminus dėl sukčiavimo stambiu mastu, kuriuo pažeidžiami atitinkamos valstybės narės finansiniai interesai, nei nustatyti dėl sukčiavimo, kuriuo pažeidžiami Sąjungos finansiniai interesai.

⁷⁴ Žr. 1982 m. vasario 2 d. *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) sprendimo Nr. 18/82 teisinių motyvų 4 punktą: „il diritto alla tutela giurisdizionale si colloca al dichiarato livello di principio supremo solo nel suo nucleo più ristretto ed essenziale“ e „tale qualifica non può certo estendersi ai vari istituti in cui esso concretamente si estrinseca e secondo le mutevoli esigenze [in cui] storicamente si atpeggia“ (laisvas vertimas: „teisė į teisminę gynybą yra aukščiausias principas tik tiek, kiek tai susiję su pačia jos esme“ ir „toks kvalifikavimas tikrai negali būti taikomas išplečiant jo taikymą įvairiems institutams, kuriuose ši teisė gali konkrečiai pasireikšti ir keistis atsižvelgiant į poreikius laikui bėgant“).

⁷⁵ Šiuo klausimu žr. 2014 m. spalio 22 d. *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) sprendimo Nr. 238/2014 3.2 punktą.

⁷⁶ C-62/14, EU:C:2015:400.

⁷⁷ Atrodo, *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) procedūros, vadinamos „dėl ribų peržengimo“, taikymą pateisino dviem atvejais, kurių vienas susijęs su vidaus teisės normos ir *Concordato* (Konkordatas) kolizija [*sentenza n. 18/82, 2 febbraio 1982* (1982 m. vasario 2 d. Sprendimas Nr. 18/82)], o kitas – su vidaus teisės normos ir tarptautinės teisės normos kolizija [*sentenza n. 238/2014, 22 ottobre 2014* (2014 m. spalio 22 d. Sprendimas Nr. 238/2014)].

2. Senaties termino nutraukimo sąvoka turi būti pripažinta autonomiška Sąjungos teisės sąvoka ir šiuo atžvilgiu apibrėžiama taip, kad kiekvienas baudžiamojo persekiojimo veiksmas ir kiekvienas kitas jį pratęsiantis būtinas veiksmas nutraukia senaties termino eigą, o po šio veiksmo iš naujo skaičiuojamas pradiniam terminui tapatus senaties terminas; taigi jau praėjęs senaties termino laikas neįskaičiuojamas.
3. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 49 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį Italijos teisminėms institucijoms nedraudžiama nagrinėjamoje byloje netaikyti kartu taikomų Baudžiamojo kodekso 160 straipsnio paskutinės pastraipos ir 161 straipsnio antros pastraipos nuostatų, atsižvelgiant į 2015 m. rugsėjo 8 d. Sprendime *Taricco ir kt.* (C-105/14, EU:C:2015:555) Teisingumo Teismo nustatytą pareigą.
4. Pagal Pagrindinių teisių chartijos 53 straipsnį Italijos teisminėms institucijoms neleidžiama nevykdyti 2015 m. rugsėjo 8 d. Sprendime *Taricco ir kt.* (C-105/14, EU:C:2015:555) Teisingumo Teismo nustatytos pareigos, remiantis tuo, kad dėl šios pareigos būtų nepaisoma šios valstybės Konstitucijoje garantuojamų didesnių pagrindinių teisių apsaugos standartų.
5. Pagal ESS 4 straipsnio 2 dalį valstybės narės teisminėms institucijoms neleidžiama nevykdyti 2015 m. rugsėjo 8 d. Sprendime *Taricco ir kt.* (C-105/14, EU:C:2015:555) Teisingumo Teismo nustatytos pareigos, remiantis tuo, kad dėl nagrinėjamoje byloje iš karto taikomo ilgesnio senaties termino nei nustatytas nusikalstamos veikos padarymo momentu galiojusiame įstatyme būtų pakenkta šios valstybės nacionaliniam savitumui.